

ALEXANDRA KANKELEIT

»IN GRIECHENLAND ERLEBT:
PRÜGEL, HASS UND SIPPENHAFT«
EIN PERSÖNLICHER BLICK AUF
DIE JUNTA-ZEIT

ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:
«ΞΥΛΟΔΑΡΜΟΙ, ΜΙΣΟΣ ΚΑΙ
ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΤΙΜΩΡΙΑ»
ΜΙΑ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΜΑΤΙΑ ΣΤΗΝ
ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΧΟΥΝΤΑΣ

VORTRAG AM 11.01.2024 AN DER
TU DARMSTADT

ΔΙΑΛΕΞΗ ΣΤΙΣ 11.01.2024 ΣΤΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΤΟΥ DARMSTADT

EGBERT UND IRENE KANKELEIT

1

Egbert Kankeleit, 16.04.1929 – 23.12.2022

Renata / Irene Kankeleit, 18.11.1932 – 07.04.2023

Auslöser für meinen Vortrag und die hier präsentierte Untersuchung ist ein sehr persönliches und trauriges Ereignis: der Tod meiner Eltern, die im vergangenen Jahr nur kurz nacheinander verstorben sind.

Der IANUS-Gruppe und insbesondere Prof. Alfred Nordmann von der TU Darmstadt gilt mein herzlicher Dank für die Einladung und die Möglichkeit, meine aktuellen Ergebnisse in diesem festlichen Rahmen präsentieren zu dürfen.

Meine Eltern hatten fast 70 Jahre lang zusammengehalten, waren sprichwörtlich „durch dick und dünn“ gegangen, so dass ein Leben ohne den anderen schlicht nicht mehr vorstellbar war.

Das hier gezeigte Foto (Folie 1) ist Anfang der 1970er Jahre entstanden und zeigt meine Eltern im Alter von etwa 40 Jahren – in einer Lebensphase, die für sie sehr wichtig und prägend war:

Mein Vater hatte wenige Jahre zuvor seinen Traumjob, eine herausfordernde und spannende Professur an der TU Darmstadt, gefunden. Wir Kinder (Isabella und Alexandra) wurden eingeschult, zeitgleich entstand unser Haus im schönen Darmstadt-Eberstadt.

Το έναυσμα για τη διάλεξή μου και τη μελέτη που παρουσιάζεται εδώ είναι ένα πολύ προσωπικό και θλιβερό γεγονός: η απώλεια των γονέων μου, οι οποίοι απεβίωσαν πέρυσι, ο ένας λίγο μετά τον άλλον.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω την ομάδα IANUS και ιδιαίτερα τον καθηγητή Alfred Nordmann από το TU Darmstadt για την πρόσκληση και την ευκαιρία να παρουσιάσω σε αυτό το εορταστικό πλαίσιο τα τρέχοντα αποτελέσματά ορισμένων ερευνών μου.

Οι γονείς μου έζησαν μαζί για 70 σχεδόν χρόνια και στάθηκαν ο ένας στο πλευρό του άλλου σε πολλές δύσκολες στιγμές και καταστάσεις, έτσι ώστε η ζωή του ενός χωρίς τον άλλον ήταν απλά αδιανόητη.

Η φωτογραφία που βλέπετε εδώ τραβήχτηκε στις αρχές της δεκαετίας του '70 (slide 1) και δείχνει τους γονείς μου σε ηλικία περίπου 40 ετών – σε μια πολύ σημαντική περίοδο που επηρέασε την μετέπειτα ζωή τους:

Λίγα χρόνια νωρίτερα, ο πατέρας μου είχε βρει τη δουλειά των ονείρων του, μια συναρπαστική θέση καθηγητή στο Πολυτεχνείο του Ντάρμστατ, γεμάτη προκλήσεις.

Diese Idylle wurde allerdings durch einige Begebenheiten getrübt, auf die ich im Folgenden eingehen möchte.

Ein folgenschweres Ereignis war der (unerwartete) Putsch des Militärs in Griechenland am 21. April 1967. Das sog. Regime der Obristen konnte sich in der Folge über sieben Jahre lang an der Macht halten. Aktive Gegner der Diktatur landeten entweder im Gefängnis oder mussten ins Exil. Die politische Ausrichtung – links oder rechts, Kommunist oder Monarchist – war dabei nicht immer ausschlaggebend. Natürlich traf die Verfolgung hauptsächlich Kommunisten und Sozialisten, aber auch Kritiker des rechten oder nationalistischen Flügels, selbst Militärangehörige, wurden nicht verschont. Auch Ausländer, die gegen die Junta rebellierten, konnten im Gefängnis landen (z.B. 1972 vier deutsche Studenten, 1974 Günter Wallraff).

Warum spielte das für meinen Vater und die Familie Kankleit eine Rolle?

Meine Mutter war Griechin und unmittelbar von den Umwälzungen in ihrem Heimatland betroffen. Sie hatte vier Brüder, die nach ihrem Studium in Deutschland in den 1960er Jahren nach Griechenland zurückgekehrt waren. Zwei Brüder waren mit deutschen Frauen verheiratet.

Nach der Machtergreifung der Obristen organisierten sich die Brüder sofort im Widerstand. Dies hatte zur Folge, dass die zwei Ältesten für mehrere Jahre als politische Gefangene inhaftiert wurden. Der jüngste Bruder floh nach dem Putsch ins Schweizer Exil.

Für meine Eltern stand es von Anfang an fest, dass sie sich gegen den Unrechtsstaat in Griechenland engagieren mussten. Dies geschah in enger Abstimmung mit oppositionellen Politikern und Journalisten, die während der Junta-Zeit im deutschsprachigen Raum Schutz und Arbeit gefunden hatten (z.B. Karolos Papoulias, 2005-2015 Präsident von Griechenland; Kostas Nikolaou, Journalist und Politiker, Chefredakteur der von der Deutschen Welle ausgestrahlten griechisch-sprachigen Sendungen). Aber auch deutsche Politiker und Wissenschaftler gehörten zu diesen Netzwerken, nur beispielhaft seien hier einige Namen genannt: Prof. Manfred Teschner, Soziologe an der TU Darmstadt; Prof. Alfred von Martin, Historiker und Soziologe; Prof. Karl Jantke, Soziologe und Sozialhistoriker; Dr. Renate Lepsius, Historikerin und SPD-Politikerin.

Εμείς τα παιδιά (η Ιζαμπέλα και η Αλεξάνδρα) ξεκινούσαμε τότε το σχολείο και ταυτόχρονα χιζίζοταν το σπίτι μας στο όμορφο Darmstadt-Eberstadt.

Ωστόσο, αυτή η ειδύλλιακή περίδος αμαυρώθηκε από μερικά περιστατικά, τα οποία θα ήθελα να αναπύξω παρακάτω.

Ένα σημαντικό γεγονός ήταν το (απροσδόκητο) στρατιωτικό πραξικόπημα στην Ελλάδα στις 21 Απριλίου 1967, το οποίο επέτρεψε στη λεγόμενη «Χούντα των Συνταγματαρχών» να παραμείνει στην εξουσία για πάνω από επτά χρόνια. Ενεργοί αντίπαλοι της δικτατορίας είτε φυλακίστηκαν είτε εξαναγκάστηκαν σε εξορία. Ο πολιτικός προσανατολισμός του αντιδικτατορικού αγώνα – αριστερός ή δεξιός, κομμουνιστικός ή μοναρχικός – δεν ήταν πάντα το καθοριστικό στοιχείο. Φυσικά, οι διώξεις έπληξαν κυρίως τους κομμουνιστές και τους σοσιαλιστές, αλλά δεν γλίτωσαν ούτε οι επικριτές της δεξιάς ή της εθνικιστικής πτέρυγας, ακόμη και μερικά μέλη του στρατού. Αλλοδαποί που εξεγέρθηκαν κατά της χούντας μπορούσαν επίσης να καταλήξουν στις ελληνικές φυλακές (όπως για παράδειγμα τέσσερις Γερμανοί φοιτητές το 1972 και ο Günter Wallraff το 1974).

Γιατί έπαιξε ρόλο αυτό το γεγονός για τον πατέρα μου και την οικογένεια Kankleit;

Η μητέρα μου ήταν Ελληνίδα και επηρεάστηκε άμεσα από τις ταραχές στην πατρίδα της. Είχε τέσσερα αδέρφια που είχαν επιστρέψει στην Ελλάδα τη δεκαετία του 1960 μετά από σπουδές στη Γερμανία.

Meine Kindheitserinnerungen sind von stundenlangen Zusammenkünften, Absprachen, Diskussionsrunden und Demonstrationen in Darmstadt und in Frankfurt geprägt. Auch die tägliche Berichterstattung über die politische Situation in Griechenland, die von der Deutschen Welle (Kostas Nikolaou) und dem Bayerischen Rundfunk (Pavlos Bakoyannis) ausgestrahlt wurde, spielte eine ganz zentrale Rolle in unserer Familie.

In den Jahren von 1967 bis 1974 gab es einen klar definierten Gegner, der unbedingt zu Fall gebracht werden musste: die Junta und ihre Anhänger! Vorrangiges Ziel war die Liberalisierung und Re-Demokratisierung Griechenlands sowie die damit verbundene Freilassung aller politischen Gefangenen – also die Rückkehr zur Normalität!

Auch in Darmstadt trafen Menschen aufeinander, die durch ihren gemeinsamen Kampf eine eng zusammengeschweißte Einheit bildeten. Aus meiner kindlichen Perspektive haftete diesen Personen etwas Heroisches an, denn es war unbestreitbar, dass sie das Böse bekämpften und dem Wahren und Guten zum Sieg verhelfen wollten.

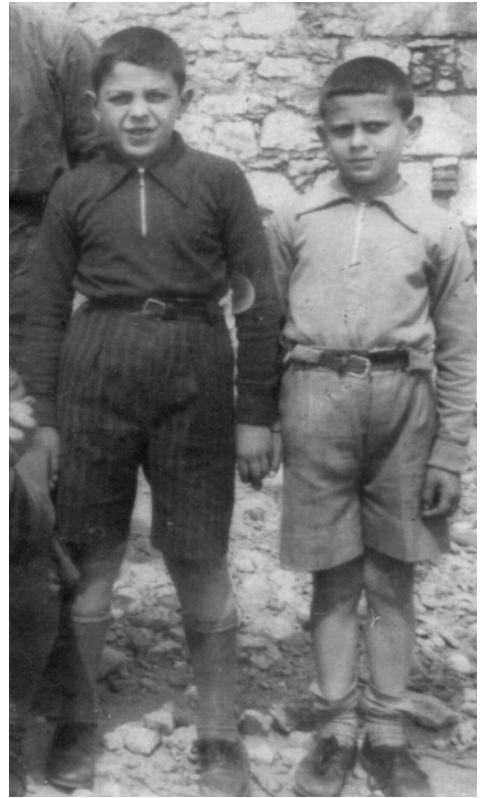
Δύο αδελφοί της ήταν παντρεμένοι με Γερμανίδες.

Μετά την κατάληψη της εξουσίας από τους συνταγματάρχες, τα αδελφία οργανώθηκαν αμέσως στην αντίσταση. Οι δυο μεγαλύτεροι αδελφοί φυλακίστηκαν για αρκετά χρόνια ως πολιτικοί κρατούμενοι. Ο μικρότερος αδελφός κατέφυγε μετά το πραξικόπημα αυτοεξόριστος στην Ελβετία.

Για τους γονείς μου ήταν σαφές από την αρχή ότι έπρεπε να αγωνιστούν ενάντια στο αυταρχικό καθεστώς στην Ελλάδα. Αυτό συνέβη σε στενό συντονισμό με πολιτικούς και δημοσιογράφους της αντιπολίτευσης που είχαν βρει προστασία και εργασία σε γερμανόφωνες χώρες κατά την περίοδο της χούντας (όπως για παράδειγμα ο Κάρλος Παπούλιας, Πρόεδρος της Ελλάδας από το 2005-2015, και ο Κώστας Νικολάου, δημοσιογράφος και πολιτικός, αρχισυντάκτης των ελληνόφωνων προγραμμάτων που μεταδίδονταν από την «Deutsche Welle»).

Αλλά και Γερμανοί πολιτικοί και ακαδημαϊκοί συμμετείχαν σε αυτά τα δίκτυα, ακολουθούν μερικά μόνο παραδείγματα: ο καθηγητής Manfred Teschner, κοινωνιολόγος στο Πολυτεχνείο του Darmstadt, ο καθηγητής Alfred von Martin, ιστορικός και κοινωνιολόγος, ο καθηγητής Karl Jantke, κοινωνιολόγος και κοινωνικός ιστορικός, η Δρ Renate Lepsius, ιστορικός και πολιτικός του SPD.

Οι παιδικές μου αναμνήσεις χαρακτηρίζονται από ώρες συναντήσεων, συζητήσεων, συμφωνιών και διαδηλώσεων στο Ντάρμστατ και τη Φρανκφούρτη. Οι καθημερινές ραδιοφωνικές εκπομπές της «Deutsche Welle» (με αρχισυντάκτη τον Κώστα Νικολάου) και της «Bayerischer Rundfunk» (Βαυαρική Ραδιοφωνία, με αρχισυντάκτη τον Παύλο Μπακογιάννη) για την πολιτική κατάσταση στην Ελλάδα έπαιζαν επίσης κεντρικό ρόλο στην οικογένειά μας.

Kindheit und Jugend

Meine Eltern hatten sich in den 1950er Jahren an der Universität München kennengelernt.

In ihrer Kindheit und Jugend hatten sie politische und gesellschaftliche Umbrüche, Wirtschaftskrisen, Diktaturen und Kriege hautnah miterlebt. Wohl auch deshalb verband beide ein unstillbarer Hunger nach Freiheit und Demokratie!

Die hier gezeigten Aufnahmen (Folie 2) geben Impressionen aus zwei Schicksalsjahren wieder:

Links: Hamburg 1933, Machtergreifung der Nationalsozialisten.

Mein Vater ist der vierjährige Junge mit seinen Eltern und den beiden älteren Schwestern. Sein Vater Otto Kankeleit (hier mit Hund) war Nervenarzt und Psychiater. Seit 1929 leitete er die „Versorgungsanstalt und Trinkerheilstätte“ in Hamburg Farmsen. Nach der Machtergreifung der Nationalsozialisten wurde er fristlos aus dem Beamtenverhältnis entlassen. Seine Mitgliedschaft in der SPD sowie seine ablehnende Haltung zu Zwangssterilisation und Euthanasie waren dabei ausschlaggebend gewesen. Auch Egberts Mutter Margarete Kankeleit, Ärztin und Sängerin, stand den Nationalsozialisten kritisch bis ablehnend gegenüber.

Στα χρόνια από το 1967 έως το 1974, υπήρχε ένας σαφώς καθορισμένος εχθρός που έπρεπε να εξουδετερωθεί πάση θυσία: η χούντα και οι υποστηρικτές της! Πρωταρχικός στόχος ήταν η φιλελευθεροποίηση και ο επαναδημοκρατισμός της Ελλάδας και η συνακόλουθη απελευθέρωση όλων των πολιτικών κρατουμένων – με άλλα λόγια, η επιστροφή στην κανονικότητα!

Στο Darmstadt, επίσης, συναντήθηκαν άνθρωποι που πολιτικά συνδέθηκαν στένα μέσω του κοινού τους αγώνα. Από την παιδική μου οπτική γωνία, υπήρχε κάτι ηρωικό σε αυτούς τους ανθρώπους, επειδή ήταν αναμφισβήτητο ότι αγωνίζονταν ενάντια στο κακό και ήθελαν να βοηθήσουν το αληθινό και το καλό να νικήσει.

2

Hamburg 1933

Athen 1940

Rechts: Athen 1940 (vermutlich Ostern), wenige Monate vor dem Kriegseintritt Griechenlands.

Meine Mutter ist das kleine Mädchen im Vordergrund (sieben Jahre alt). Flankiert wird sie von mehreren Militärangehörigen und ihren beiden Brüdern Wassilis und Thanos. Die Aufnahme stammt vermutlich von einem Onkel, der eine führende Position im griechischen Militär innehatte. Nur wenige Monate später sollte Griechenland ungewollt in den Zweiten Weltkrieg mit hineingezogen werden. Nach erfolgreichen Kämpfen gegen Mussolinis Armee im Winter 1940/1941 wurde Griechenland schließlich im April 1941 von der deutschen Wehrmacht besiegt. Die Besatzungszeit dauerte bis Oktober 1944. Danach folgte ein grausamer Bürgerkrieg, so dass das Land erst im Oktober 1949 wieder etwas zur Ruhe kam.

Meine beiden hier gezeigten Onkel waren während der Junta-Zeit besonders aktiv im Widerstand und sollen deshalb etwas ausführlicher vorgestellt werden (Folie 3).

Παιδικά και νεανικά χρόνια

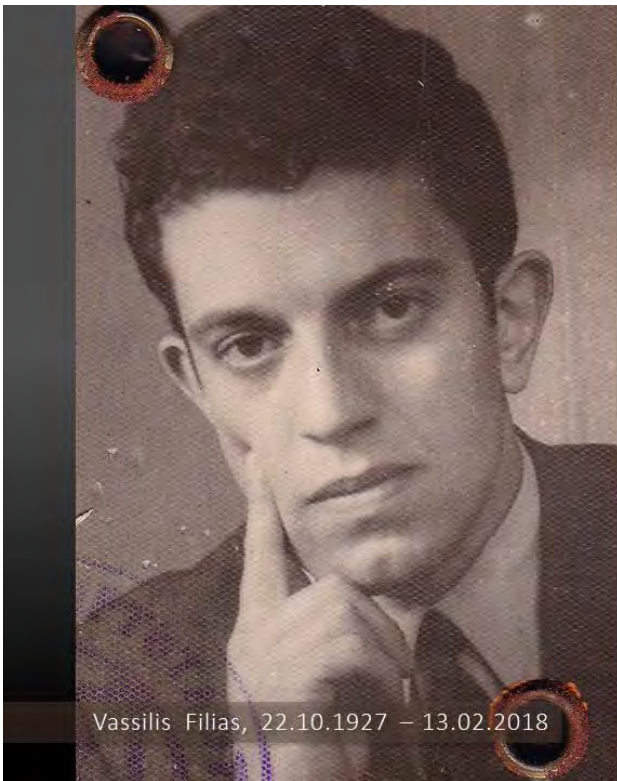
Οι γονείς μου είχαν γνωριστεί στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου τη δεκαετία του 1950, λίγα μόλις χρόνια μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Στα παιδικά και νεανικά τους χρόνια είχαν βιώσει από πρώτο χέρι πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές, οικονομικές κρίσεις, δικτατορίες και πολέμους. Αυτός είναι πιθανώς ένας από τους λόγους για τους οποίους και οι δύο είχαν μια ακόρεστη δίψα για ελευθερία και δημοκρατία!

Οι φωτογραφίες που παρουσιάζονται εδώ είναι εικόνες από δύο μοιραία χρόνια (slide 2).

Αριστερά: στο Αμβούργο το 1933, όταν οι εθνικοσοσιαλιστές κατέλαβαν την εξουσία στη Γερμανία.

Ο πατέρας μου είναι το τετράχρονο αγοράκι με τους γονείς και τις δύο μεγαλύτερες αδελφές του. Ο πατέρας του Otto Kankeleit (εδώ με τον σκύλο) ήταν νευρολόγος και ψυχίατρος. Από το 1929 διηύθυνε το Ψυχιατρείο και κέντρο περίθαλψης αλκοολικών [Versorgungsanstalt und Trinkerheilstätte] στο Φάρμσεν του Αμβούργου.

Vassilis Filias, 22.10.1927 – 13.02.2018

Athanassios Filias, 01.02.1929 – 07.09.2006

Die Brüder Vassilis und Athanassios Filias

Links sehen wir hier den ältesten Bruder meiner Mutter Vassilis Filias, Jurist und Soziologe; rechts den Zweitgeborenen Athanassios (Thanos) Filias, Diplomingenieur.

Nach dem Militärputsch im April 1967 lebte Vassilis Filias für ein Jahr im Untergrund. Gemeinsam mit Gleichgesinnten (Arbeitskollegen, Intellektuellen, Sozialdemokraten und Studentenvertretern) gründete er die Widerstandsorganisation „Demokratische Verteidigung“ (Δημοκρατική Άμυνα).

Durch gezielte Maßnahmen und Aktionen trug die „Demokratische Verteidigung“ dazu bei, dass der Widerstandskreis schnell anwuchs und sich zahlreiche Zellen und Netzwerke im In- und Ausland formierten.

Am 26.06.1968 wurde Vassilis Filias verhaftet (nur wenige Tage nach der Beerdigung seines Vaters; laut AA am 29.06.1968). Ein Jahr später (am 23.05.1969) wurde er zu 18 Jahren Zuchthaus und 10 Jahren Verlust der Bürgerrechte verurteilt.

Am 21. August 1973 wurde Filias aufgrund einer Generalamnestie aus dem Gefängnis entlassen. Über 5 Jahre Haft!

Μετά την κατάληψη της εξουσίας [Μαχτεργreifung] από τους εθνικοσοσιαλιστές, απολύθηκε χωρίς καμία προειδοποίηση από τη θέση του ως δημόσιος υπάλληλος. Η συμμετοχή του στο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα (SPD) και η αντίθεσή του σε αναγκαστικές στερώσεις και την ευθανασία ήταν καθοριστικοί παράγοντες για την απόλυσή του. Η μητέρα του Egbert, Margarete Kankeleit, η οποία ήταν γιατρός και τραγουδίστρια, ήταν επίσης επικριτική, ακόμη και εχθρική, απέναντι στους εθνικοσοσιαλιστές.

Δεξιά: η Αθήνα το 1940 (πιθανότατα το Πάσχα), λίγους μήνες πριν από την είσοδο της Ελλάδας στον πόλεμο.

Η μητέρα μου είναι το κοριτσάκι σε πρώτο πλάνο (επτά ετών). Την πλαισιώνουν έλληνες στρατιωτικοί και τα δύο μεγάλα αδέρφια της, ο Βασίλης και ο Θάνος. Η φωτογραφία τραβήχτηκε πιθανότατα από έναν θείο που κατείχε ηγετική θέση στον ελληνικό στρατό. Λίγους μήνες αργότερα, η Ελλάδα θα έμπαινε αναγκαστικά στον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Μετά από νικηφόρες μάχες εναντίον του στρατού του Μουσολίνι το χειμώνα του 1940/1941, η Ελλάδα ηττήθηκε τελικά από τη γερμανική Βέρμαχτ τον Απρίλιο του 1941.

4

21.08.1973: Generalamnestie von politischen Gefangenen

Der jüngere Bruder Athanasios Filias wurde zweimal inhaftiert (19.07.1969: Haftentlassung am 09.08.1969; 12.02.1970). In einem Schauprozess gegen insgesamt 35 Angeklagte wurde er schließlich im April 1970 zu 8 Jahren verurteilt. Die Amnestie erfolgte am 21.08.1973. 3,5 Jahre Haft!

Viele griechische Zeitungen publizierten Fotos von der Generalamnestie am 21.08.1973 (Folie 4; links: meine Großmutter Alexandra Filia, die vor einem Gefängnis in Athen wartet; rechts: meine Onkel, die bei der Freilassung ihre Freunde und Mitstreiter umarmen).

Auch wenn die griechischen Medien noch bis Juli 1974 einer strengen Zensur unterlagen, war es möglich und wohl auch im Sinne der Junta, dieses freudige Ereignis ausführlich in Wort und Bildern zu dokumentieren.

Η Κατοχή διήρκεσε μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 και ακολούθησε ένας σκληρός εμφύλιος πόλεμος, με αποτέλεσμα η χώρα να επανέλθει στην ειρήνη μόλις τον Οκτώβριο του 1949.

Οι δύο θείοι μου που βλέπετε εδώ ήταν ιδιαίτερα δραστήριοι στην αντίσταση κατά την περίοδο της χούντας και για το λόγο αυτό θέλω να τους παρουσιάσω με περισσότερες λεπτομέρειες (slide 3).

Οι αδελφοί Βασίλης και Αθανάσιος Φίλιας

Αριστερά είναι ο μεγαλύτερος αδελφός της μητέρας μου, ο Βασίλης Φίλιας, δικηγόρος και κοινωνιολόγος, στα δεξιά, ο δευτερότοκος Αθανάσιος (Θάνος) Φίλιας, διπλωματούχος μηχανικός.

Μετά το στρατιωτικό πραξικόπημα τον Απρίλιο του 1967, ο Βασίλης Φίλιας έζησε στην παρανομία για ένα χρόνο. Μαζί με ομοϊδεάτες του (συναδέλφους, διανοούμενους, σοσιαλδημοκράτες και στελέχη φοιτητικών οργανώσεων), ίδρυσε την αντιστασιακή οργάνωση «Δημοκρατική Άμυνα».

Με στοχευμένα μέτρα και δράσεις, η «Δημοκρατική Άμυνα» συνέβαλε στην ταχεία ανάπτυξη του αντιστασιακού κινήματος και στη δημιουργία πολυάριθμων πυρήνων και δικτύων στο εσωτερικό και στο εξωτερικό.

Ο Βασίλης Φίλιας συνελήφθη στις 26 Ιουνίου 1968 (λίγες μέρες μετά την κηδεία του πατέρα του – σύμφωνα με το γερμανικό υπουργείο εξωτερικών στις 29 Ιουνίου 1968). Ένα χρόνο αργότερα (στις 23 Μαΐου 1969), καταδικάστηκε σε 18 χρόνια φυλάκισης και 10 χρόνια στέρησης πολιτικών δικαιωμάτων. Στις 21 Αυγούστου 1973, ο Β. Φίλιας αποφυλακίστηκε βάσει μιας γενικής αμνηστίας. Περισσότερα από 5 χρόνια στη φυλακή!

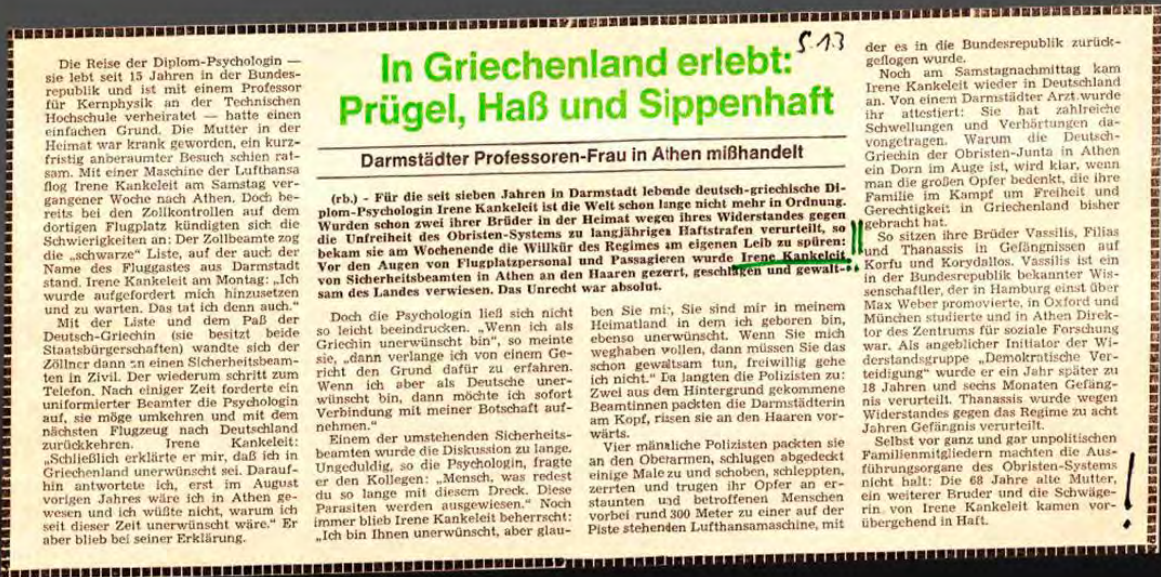
Ο μικρότερος αδελφός του, ο Αθανάσιος Φίλιας, φυλακίστηκε δύο φορές (στις 19 Ιουλίου 1969, απελευθερώθηκε στις 9 Αυγούστου 1969 και πάλι στις 12 Φεβρουαρίου 1970). Σε μια παρωδία δίκης εναντίον συνολικά 35 κατηγορουμένων («Η δίκη της Δημοκρατικής Αμυνας») καταδικάστηκε τελικά σε συνολική ποινή 8 ετών τον Απρίλιο του 1970. Η αμνηστία χορηγήθηκε στις 21 Αυγούστου 1973. 3,5 χρόνια φυλάκισης!

Πολλές ελληνικές εφημερίδες δημοσίευσαν φωτογραφίες από τη γενική αμνηστία της 21ης Αυγούστου 1973 (slide 4, αριστερά: η γιαγιά μου η Αλεξάνδρα Φίλια που περιμένει έξω από μια φυλακή στην Αθήνα, δεξιά: οι θείοι μου αγκαλιάζοντας φίλους και συναγωνιστές μετά από την απελευθέρωσή τους).

Παρόλο που τα ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης εξακολουθούσαν να υπόκεινται σε αυστηρή λογοκρισία μέχρι τον Ιούλιο του 1974, κατέστη δυνατό και πιθανόν και προς το συμφέρον της χούντας να καταγραφεί λεπτομερώς αυτό το χαρμόσυνο γεγονός σε λέξεις και εικόνες.

»Haus der Geschichte« in Darmstadt

Dokument aus dem Universitätsarchiv der TU Darmstadt

Das Archiv der TU Darmstadt

Der heutige Vortrag fußt im Wesentlichen auf Materialien, die ich in zwei Archiven in Darmstadt und Berlin gefunden habe.

Dazu gehört zum einen das Archiv der Technischen Universität Darmstadt (Folie 5), das sich seit 2006 im sog. Haus der Geschichte auf dem Karolinenplatz befindet. Das klassizistische Gebäude des ehemaligen Hof- und Landestheaters dient seit über 20 Jahren als Sitz mehrerer Archive und historischer Vereine.

Hier befindet sich eine Akte zu Egbert Kankeleit, die mir die Leiterin des Universitätsarchiv, Frau Dr. Annegret Holtmann-Mares, freundlicherweise zur Verfügung gestellt hat.

Ihr und Prof. Christof Dipper, der mich erstmalig auf das Archiv hingewiesen hat, gilt mein herzlicher Dank.

Mein Vater hat im Verlauf seines langen Berufslebens zahlreiche Dokumente zum Institut für Kernphysik und zur IANUS-Gruppe an der TU Darmstadt gesammelt und zusammengestellt. Diese Materialien werden nun ebenfalls im Universitätsarchiv verwahrt. Ergänzt werden diese eher persönlichen Unterlagen durch mehrere, aufwändig gestaltete Fotoalben und Jubiläumsschriften, die einen plastischen Einblick in die physikalische Arbeits- und Lebenswelt von 1970 bis 2010 vermitteln.

Το αρχείο του Πολυτεχνείου στο Darmstadt

Η σημερινή διάλεξη βασίζεται ουσιαστικά σε υλικό που βρήκα σε δύο αρχεία στο Ντάρμστατ και στο Βερολίνο.

Το ένα από αυτά είναι το αρχείο του Πολυτεχνείου του Ντάρμστατ (slide 5), το οποίο βρίσκεται στο λεγόμενο «Σπίτι της Ιστορίας». Το κλασικιστικό κτίριο του πρώην δικαστηρίου και κρατικού θεάτρου αποτελεί εδώ και αρκετά χρόνια χώρο φύλαξης διαφόρων αρχείων και ιστορικών συλλογών.

Εδώ βρίσκεται ένας φάκελος για τον Egbert Kankeleit, τον οποίο μου παραχώρησε ευγενικά η επικεφαλής του πανεπιστημιακού αρχείου, Dr. Annegret Holtmann-Mares.

Ευχαριστώ θερμά την ίδια και τον καθηγητή Christof Dipper, ο οποίοςς πρώτος μου επέστησε την προσοχή στο αρχείο.

Κατά τη διάρκεια της μακράς επαγγελματικής του ζωής, ο πατέρας μου συγκέντρωνε, συνέτασσε και ταξινομούσε πολυάριθμα έγγραφα σχετικά με το Ινστιτούτο Πυρηνικής Φυσικής και την ομάδα «IANUS», με σκοπό την έρευνα για ειρηνικούς σκοπούς στις φυσικές και τεχνολογικές επιστήμες στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Ντάρμστατ. Το υλικό αυτό φυλάσσεται τώρα στο πανεπιστημιακό

7

Diese mehrbändigen Dokumentationen sind insbesondere auf die Initiativen und das Engagement von Prof. Hartmut Backe und Prof. Franz Fujara zurückzuführen.

In der Akte zu meinem Vater im Darmstädter Universitätsarchiv finden sich Hinweise auf ein Ereignis im Jahr 1973, das in den deutschen Medien hohe Wellen schlagen sollte (Folie 6).

Auf diese Geschichte soll weiter unten ausführlicher eingegangen werden. Vorher möchte ich noch eine weitere wichtige Quelle kurz erwähnen.

Das Politische Archiv des Auswärtigen Amtes (PA AA)

Im Politischen Archiv des Auswärtigen Amtes in Berlin (Folie 7) befindet sich eine umfangreiche Akte zu meinem Onkel Vassilis Filias (freundlicher Hinweis von der Archivarin Lucia van der Linde).

Mehrere Dokumente belegen, dass mein Vater direkt nach der Inhaftierung seines Schwagers aktiv wurde.

archείο. Αυτά τα πιο προσωπικά έγγραφα συμπληρώνονται από διάφορα περίτεχνα φιλοτεχνημένα φωτογραφικά άλμπουμ και επετειακές εκδόσεις, οι οποίες παρέχουν μια ζωντανή εικόνα του περιβάλλοντος εργασίας και του τρόπου ζωής στον τομέα πυρηνικής φυσικής στο Ντάρμστατ από το 1970 έως το 2010. Αυτές οι πολύτομες τεκμηριώσεις οφείλονται κυρίως στις πρωτοβουλίες και την αφοσίωση των καθηγητών Hartmut Backe και Franz Fujara.

Ο φάκελος του πατέρα μου στο αρχείο του Πανεπιστημίου του Ντάρμστατ περιέχει αναφορές σε ένα γεγονός του 1973 που προκάλεσε αναστάτωση στα γερμανικά μέσα ενημέρωσης (slide 6).

Θα αναφερθώ σε αυτή την ιστορία με περισσότερες λεπτομέρειες παρακάτω. Πριν από αυτό, θα ήθελα να αναφερθώ εν συντομία σε μια άλλη σημαντική πηγή.

Το Πολιτικό Αρχείο του Υπουργείου Εξωτερικών

Στο Πολιτικό Αρχείο του Ομοσπονδιακού Γραφείου Εξωτερικών στο Βερολίνο (slide 7) υπάρχει ένας εκτενής φάκελος για τον θείο μου Βασίλη Φίλια (ευγενική χορηγία της αρχειοδόμου Lucia van der Linde).

Αρκετά έγγραφα αποδεικνύουν ότι ο πατέρας μου δραστηριοποιήθηκε αμέσως μετά τη φυλάκιση του κουινιάδου του.

Einblick in die Bemühungen von Egbert Kankeleit

Hier sehen wir rechts ein Telegramm (Folie 8), das mein Vater am 16. Juli 1968 an den damaligen Außenminister Willy Brandt schickte:

= MEIN SCHWAGER, PROF. DR. VASSILIS FILIAS, PRAESIDENT DES PAPANASTASIU CLUBS, WURDE ALS MITGLIED DER WIDERSTANDSBEWEGUNG [SIC] „DEMOKRATISCHE VERTEIDIGUNG“ IN ATHEN VERHAFTET. PLAEDIEREN SIE BITTE FUER EINE MENSCHLICHE BEHANDLUNG = PROF. DR. EGBERT KANKELEIT.

Derartige Schreiben spielten eine zentrale Rolle bei der Aufdeckung und Bekämpfung der Misstände in Griechenland. Das Außenministerium in Bonn und die Deutsche Botschaft in Athen sollten permanent daran erinnert werden, dass es sich bei einem Großteil der politischen Gefangenen um unbescholtene Demokraten und mutige Idealisten handelte. Angehörige und Freunde in Deutschland forderten mehr Einsatz und Engagement von der deutschen Politik, die nach außen hin sehr zurückhaltend auftrat und öffentlich keine Kritik am griechischen Unrechtsstaat äußerte.

Über Kontakte zum Roten Kreuz und zu Amnesty International konnte in einigen Fällen bewirkt werden, dass die Inhaftierten von Folter oder sonstigen Repressalien verschont blieben.

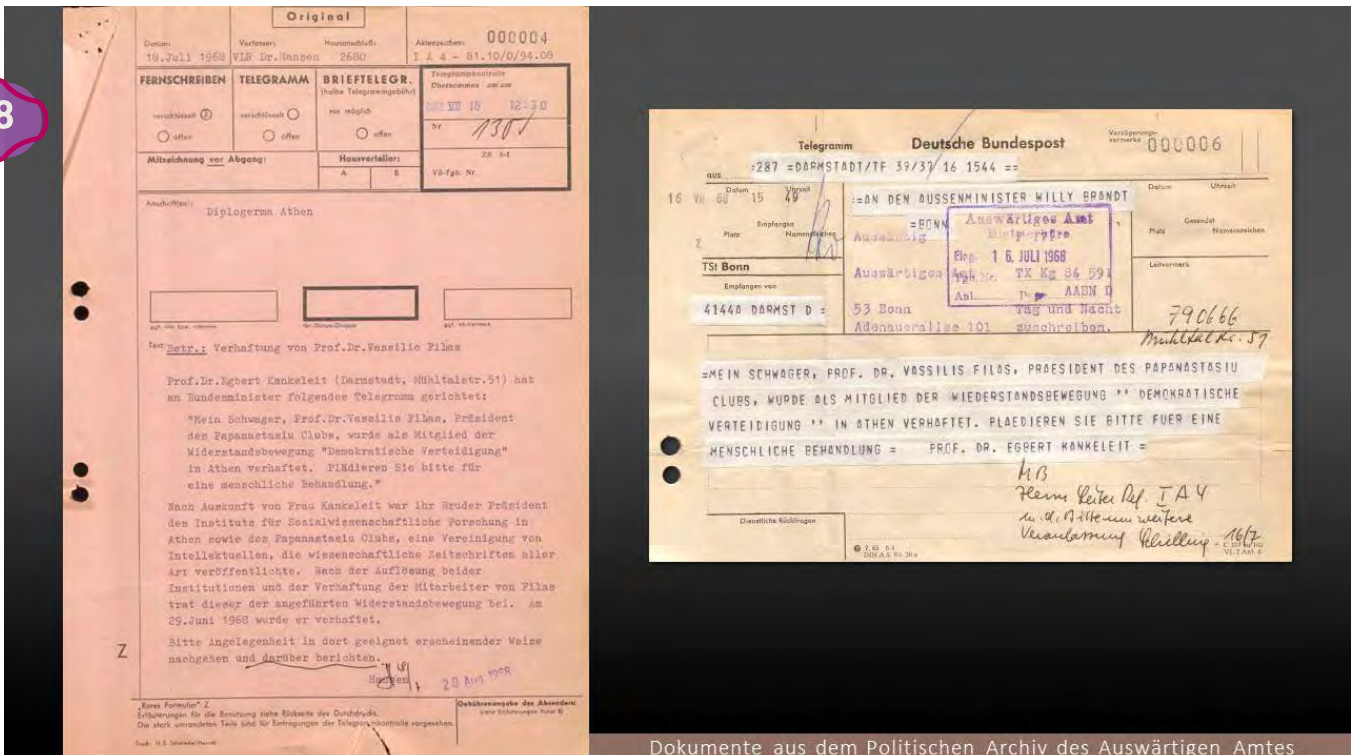
Οι προσπάθειες του Egbert Kankeleit

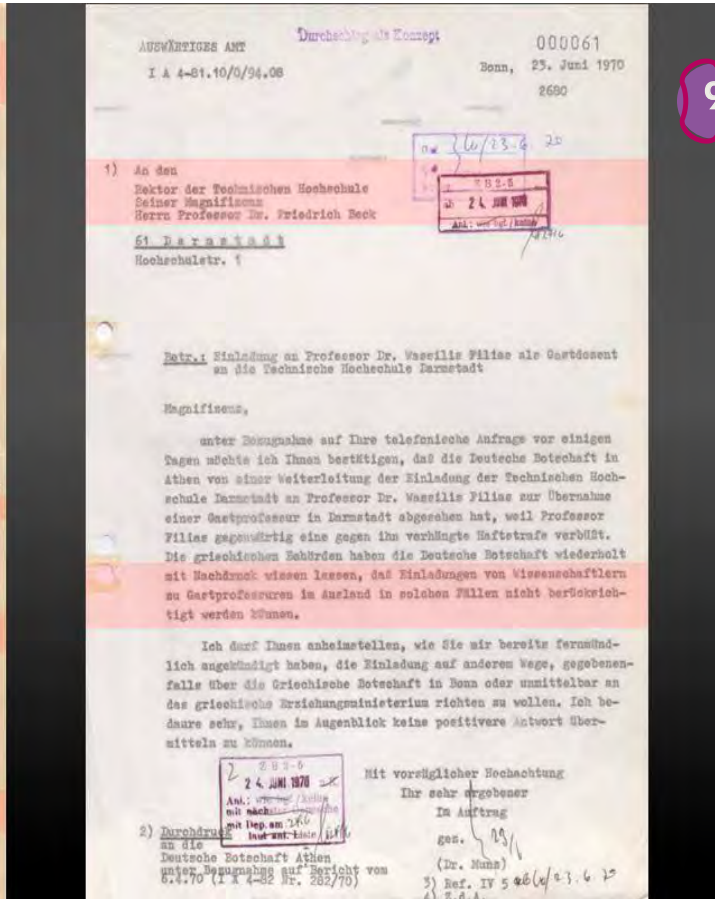
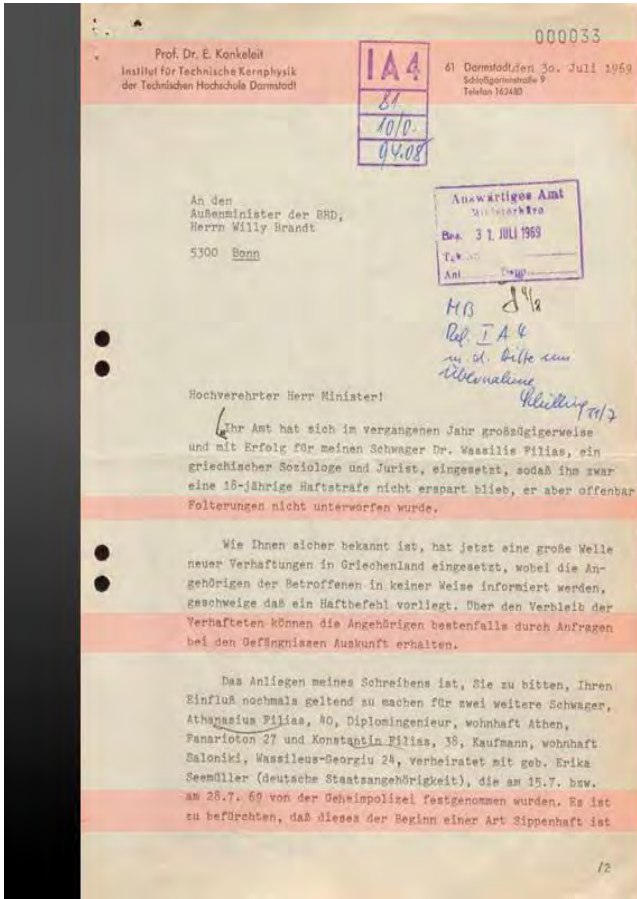
Στα δεξιά είναι ένα τηλεγράφημα (slide 8) που έστειλε ο πατέρας μου στον τότε υπουργό Εξωτερικών Willy Brandt στις 16 Ιουλίου 1968:

=ΟΚΟΥΝΙΑΔΟΣΜΟΥ, ΟΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΔΡ. ΦΙΛΙΑΣ, ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ ΠΑΠΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΣΥΝΕΛΗΦΘΗ ΩΣ ΜΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΣΤΑΣΙΑΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ» ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ. ΠΑΡΑΚΑΛΕΙΣΘΕ ΝΑ ΣΥΝΗΓΟΡΗΣΕΤΕ ΥΠΕΡ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗΣ = PROF. DR. EGBERT KANKELEIT

Οι επιστολές αυτές έπαιζαν κεντρικό ρόλο στην αποκάλυψη και τον περιορισμό των καταχρήσεων στην Ελλάδα. Το υπουργείο Εξωτερικών στη Βόννη και η γερμανική πρεσβεία στην Αθήνα έπρεπε να υπενθυμίζουν συνεχώς ότι η πλειοψηφία των πολιτικών κρατουμένων ήταν άμεμπτοι δημοκράτες και θαρραλέοι ιδεαλιστές. Οι συγγενείς και οι φίλοι στη Γερμανία απαιτούσαν μεγαλύτερη δέσμευση και συμπράσταση από τους Γερμανούς πολιτικούς, οι οποίοι ήταν πολύ επιφυλακτικοί προς τα έξω και δεν επέκριναν δημόσια το άδικο ελληνικό καθεστώς.

Μέσω των επαφών με τον Ερυθρό Σταυρό και τη Διεθνή Αμνηστία, μπορούσε σε ορισμένες περιπτώσεις να διασφαλιστεί ότι οι κρατούμενοι θα γλίτωναν από βασανιστήρια ή άλλα αντίποινα.

9

65. FLORAKIS Charilaos Dep.	70.	V. KALAMI	104. FARMAKIS L.
66. FLOUNTZIS Antonios	71.	s	105. FATOUROS P.
67. FOURTOUNIS Emmanouil Ε 88.4.71	72.		106. FATSIS ...
68. FRANTZESKOS Theodoros	73.		107. FILIAS Athanassios V. SALONIKI
69. FRYGANIOTIS Konstantinos	74.	Student	108. FILIAS Vassilios V. KALAMI
70. GANITIS ...	75.	lios	109. FILINIS Kostas V. TRIKKALA (509
71. GALPINOS Christos	76.	12.70	110. FILIPPOU Panagiotis
72. GAZIS Dimitrios	77.	09) Student	111. FINIKIDIS Dimitrios
73. GENAS Nikolaos Dep.	78.	KALAMI	112. FITZIANOS Antonios

10

Bei sehr prominenten Häftlingen wie Andreas Papandreou und Mikis Theodorakis führte der internationale Druck zu einer Haftentlassung (Papandreou: Dezember 1967; Theodorakis: April 1970). Beide verließen umgehend das Land und setzten ihren Kampf gegen die Junta aus dem Exil fort.

Mein Vater hegte lange Zeit die Hoffnung, dass sein Schwager ebenfalls auf legalem Weg Griechenland verlassen könne.

In einem Brief an das Außenministerium vom 30.07.1969 verwendet er den offiziellen Briefkopf der TU Darmstadt (Folie 9).

Er bedankt sich bei Willy Brandt, den er sehr schätzte, für seinen Einsatz:

Offenbar [wurde Wassilis Filias] nicht Folterungen unterworfen.

Allerdings weist er auch darauf hin, dass die Situation der politischen Gefangenen nach wie vor noch ganz unklar ist:

Über den Verbleib der Verhafteten können die Angehörigen bestenfalls durch Anfragen bei den Gefängnissen Auskunft erhalten.

Zudem informiert er den Außenminister, dass nun mehrere Familienmitglieder in „einer Art Sippenhaft“ inhaftiert wurden. Dazu gehörten die beiden noch freien Schwager sowie ihre Ehefrauen (darunter eine Deutsche).

In der περίπτωση πολύ επιφανών κρατουμένων, η διεθνής πίεση μπορούσε μερικές φορές να οδηγήσει στην απελευθέρωσή τους, όπως συνέβη με τον Ανδρέα Παπανδρέου και τον Μίκη Θεοδωράκη (Παπανδρέου: Δεκέμβριος 1967, Θεοδωράκης: Απρίλιος 1970). Και οι δύο εγκατέλειψαν αμέσως τη χώρα και συνέχισαν τον αγώνα τους κατά της χούντας από την εξορία.

Για μεγάλο χρονικό διάστημα, ο πατέρας μου ήλπιζε ότι και ο γαμπρός του θα μπορούσε να φύγει νόμιμα από την Ελλάδα.

Σε μια επιστολή προς το Υπουργείο Εξωτερικών με ημερομηνία 30 Ιουλίου 1969, χρησιμοποίησε το επίσημο επιστολόχαρτο του Πολυτεχνείου του Darmstadt (slide 9).

Ευχαριστεί τον Willy Brandt, τον οποίο εκτιμούσε ιδιαίτερα, για τις προσπάθειές του:

Προφανώς [ο Βασίλης Φίλιας] δεν υποβλήθηκε σε βασανιστήρια.

Ωστόσο, επισημαίνει επίσης ότι η κατάσταση των πολιτικών κρατουμένων εξακολουθεί να είναι εντελώς ασαφής:

Στην καλύτερη περίπτωση, οι συγγενείς μπορούν να λάβουν πληροφορίες σχετικά με το πού βρίσκονται οι συλληφθέντες μόνο με δικές τους έρευνες στις φυλακές.

14.11.1973: Der Aufstand am Polytechnio in Athen

Botschafter Oncken, Athen, an das Auswärtige Amt am 19. November 1973:

»Die jüngsten griechischen Vorgänge haben in der westlichen Welt teilweise eine Kommentierung erfahren, die der Komplexität hiesiger Entwicklung nicht immer gerecht wird. [...]

Vorgänge sind nur bei Berücksichtigung der Tatsache zu begreifen, daß das griechische Volk ungewöhnlich schwer regierbar ist.

Auf einfache Formel gebracht ist neuere griechische Geschichte ständige Auseinandersetzung zwischen politischem Libertinage und Ansätzen zu politischer Tyrannis. Oft werden beide gleichzeitig wirksam. Dies ist gegenwärtig der Fall.«

11

Die Willkür und Brutalität des Regimes zeigte sich, als mein Onkel Konstantinos Filias sowie meine Tante Lila Filia für mehrere Wochen ohne Begründung in Untersuchungshaft kamen.

Professor Dr. Friedrich Beck, Kollege und Freund meines Vaters, sprach sogar im Namen der Technischen Hochschule Darmstadt eine „Einladung an Professor Dr. Wassilis Filias als Gastdozent“ aus. Die Stelle sollte vermutlich am Lehrstuhl von Manfred Teschner eingerichtet werden.

Das Auswärtige Amt wollte diese Initiative jedoch aus Gründen der Diplomatie nicht unterstützen. Das Junta-Regime hatte sich jede Form der Einmischung aus Deutschland verboten und die Deutsche Botschaft „mit Nachdruck wissen lassen, daß Einladungen von Wissenschaftlern zu Gastprofessuren im Ausland in solchen Fällen [d.h. bei politischen Gefangenen] nicht berücksichtigt werden können“.

Auch das Angebot einer Gastprofessur in Oxford blieb deswegen leider ohne Folgen.

Ενημερώνει επίσης τον Υπουργό Εξωτερικών ότι αρκετά μέλη της οικογένειας βρίσκονται πλέον σε «ένα ιδιότυπο είδος τιμωρίας λόγω συλλογικής ευθύνης» [Sippenhaft]. Οι δύο κουινιάδοι που ήταν ακόμη ελεύθεροι και οι γυναίκες τους (μεταξύ των οποίων και μια Γερμανίδα) είχαν μπει επίσης στο στόχαστρο της χούντας!

Η αυθαιρεσία και η κτηνωδία του καθεστώτος έγινε ξεκάθαρη όταν ο θείος μου Κωνσταντίνος Φίλιας και η θεία μου Λίλα Φίλια φυλακίστηκαν άδικα και χωρίς κανένα λόγο για μερικές εβδομάδες.

Ο συνάδελφος και φίλος του πατέρα μου, ο καθηγητής Δρ Friedrich Beck, απηύθυνε μάλιστα «πρόσκληση στον καθηγητή Dr Wassilis Filias για τη θέση λέκτορα» [μάλλον στην έδρα του Manfred Teschner].

Ωστόσο, το γερμανικό Υπουργείο Εξωτερικών δεν θέλησε να υποστηρίξει αυτή την πρωτοβουλία για διπλωματικούς λόγους. Το καθεστώς της χούντας είχε αποκλείσει κάθε μορφή παρέμβασης από τη Γερμανία και είχε ενημερώσει τη γερμανική πρεσβεία

«με έμφαση, ότι προσκλήσεις ακαδημαϊκών για θέσεις επισκέπτη καθηγητή στο εξωτερικό δεν μπορούν να εξεταστούν σε τέτοιες περιπτώσεις [δηλαδή στην περίπτωση πολιτικών κρατουμένων]».

Ακόμα και η προσφορά μιας θέσης επισκέπτη καθηγητή στην Οξφόρδη, δυστυχώς, έπεσε στο κενό.

DARMSTÄDTER ECHO Nr. 20. APR. 1973

UA Darmstadt Presssammlung: Kankeliet

12

Beschimpft, geschlagen, abgeschoben

Deutschgriechin aus Darmstadt erhebt schwere Vorwürfe gegen Athener Polizei

„Griechisch“ behandelt

Ministerantwort zum Fall Kankeliet

Herb. Der Bundesminister ist... (Text continues with details of the case and the minister's response)

(fuss) Die in Darmstadt... (Text continues with details of the case and the minister's response)

„Skandalösen Fall untersuchen“

Oberbürgermeister fordert Genugtuung für Irene Kankeliet

(p) — In einem Brief an die Königlich Griechische Botschaft... (Text continues with the mayor's demands for an investigation)

Auch Pfeffermann für Untersuchung

Neben Oberbürgermeister Heinz Wierfried Sahas

Neben Oberbürgermeister Heinz Wierfried Sahas... (Text continues with the involvement of Pfeffermann)

In Griechenland erlebt: Prügel, Haß und Sippenhaß

Darmstädter Professoren-Frau in Athen mißhandelt

(fuss) Für die drei... (Text continues with details of the abuse in Greece)

„Überflüssig, aber nicht unbedacht“

Prof. Dr. Kankeliet kritisiert Antwort des Staatssekretärs Merges

(fuss) Mit Betreten... (Text continues with Professor Kankeliet's criticism of the government's response)

Wie die Athener Obristen mit „Parasiten“ umgehen

Diktatur haben die eigenen

andere wurde von Sicherheitspolitik... (Text continues with an analysis of the Athenian regime)

(fuss) Die drei... (Text continues with details of the case and the minister's response)

Dokumente aus dem Universitätsarchiv der TU Darmstadt

Die Junta, 1967-1974

Wie bereits erwähnt, sollte sich das Junta-Regime sieben Jahre lang halten. Es bestand zunächst aus dem sog. Triumvirat: Brigadegeneral Stylianos Pattakos, Oberst Georgios Papadopoulos und Oberst Nikolaos Makarezos (Folie 10).

Staatssymbol der Junta war der aus den Flammen aufsteigende Vogel Phönix mit der Silhouette eines bewaffneten Soldaten im Vordergrund (dieses martialische Emblem/Wappen war während der Junta-Zeit omnipräsent und befand sich u.a. auf Münzen, Briefmarken, Plakaten, Fahnen und Schulbüchern).

Nach der Machtergreifung am 21. April 1967 wurden alle Merkmale einer modernen Demokratie sofort abgeschafft: Pressefreiheit, freie Wahlen, Gewaltenteilung und Achtung der Menschenrechte. Völkerrechtswidrige Inhaftierungen und Folter waren an der Tagesordnung und wurden im großen Maßstab umgesetzt.

Es kursierten Listen von Kommunisten, Sozialisten und Sozialdemokraten, die ohne Prozess inhaftiert wurden. Nach Schätzungen von Amnesty International wurden in der ersten Woche nach dem Putsch mindestens 8.000 Menschen gefangen genommen.

Χούντα, 1967-1974

Όπως ήδη αναφέρθηκε, το καθεστώς της χούντας επρόκειτο να διαρκέσει επτά χρόνια. Αποτελούνταν αρχικά από τη λεγόμενη τριανδρία: τον ταξίαρχο Στυλιανό Παπαδόπουλο και τον συνταγματάρχη Γεώργιο Παπαδόπουλο και τον συνταγματάρχη Νικόλαο Μακαρέζο (slide 10).

Το κρατικό σύμβολο της χούντας ήταν το πουλί φοίνικας που αναδύεται από τις φλόγες με τη σιλουέτα ενός ένοπλου στρατιώτη σε πρώτο πλάνο (αυτό το φιλοπολεμικό έμβλημα/οικόσημο ήταν πανταχού παρόν κατά την περίοδο της χούντας και μπορούσε να βρεθεί σε νομίσματα, γραμματόσημα, αφίσες, σημαίες και σχολικά εγχειρίδια, μεταξύ άλλων).

Μετά το πραξικόπημα της χούντας στις 21 Απριλίου 1967, καταργήθηκαν αμέσως όλα τα χαρακτηριστικά μιας σύγχρονης δημοκρατίας: ελευθερία του τύπου, ελεύθερες εκλογές, δικαιοσύνη των εξουσιών και σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι φυλακίσεις κατά παράβαση του διεθνούς δικαίου και τα βασανιστήρια ήταν στην ημερήσια διάταξη και εφαρμόστηκαν σε μεγάλη κλίμακα.

κυκλοφόρησαν κατάλογοι κομμουνιστών, σοσιαλιστών και σοσιαλδημοκρατών που φυλακίστηκαν χωρίς δίκη. Σύμφωνη με εκτιμήσεις της Διεθνούς Αμνηστίας, τουλάχιστον 8.000 άτομα φυλακίστηκαν την πρώτη εβδομάδα μετά το πραξικόπημα.

Auf Initiative der IG Metall wurde 1968 eine Liste aller politischen Gefangenen erstellt. Hier finden sich auch die Namen meiner beiden Onkel (Folie 10).

Dass das Regime auch vor Mord und Totschlag nicht zurückschreckte, zeigt die brutale Reaktion auf die Studentenproteste an der Technischen Hochschule [Polytechnio] Athen im November 1973 (Folie 11).

Studenten des Polytechnikums hatten sich auf dem Hochschulgelände verbarrikadiert und einen Radiosender dort installiert. Ihre Botschaften wurden über die Deutsche Welle weiterverbreitet und international bekannt gemacht. Mit Bannern und Sprechchören protestierten die Studenten offen gegen das Junta-Regime.

Auf dem Foto erkennbar: „Revolution, Volk, Tod dem Faschismus“ [mehrere Peace-Symbole], „Raus mit den Amerikanern“, „Demokratie“!

Das Regime reagierte mit der größtmöglichen Härte: In der Nacht zum 17. November drangen Panzer in das Polytechnion-Gelände ein und beendeten gewaltsam die Besetzung. Mindestens 43 Personen wurden sofort getötet, eine noch größere Zahl der Studenten wurde verletzt und ca. 2.500 verhaftet.

Υπό την πίεση του γερμανικού βιομηχανικού συνδικάτου IG Metall, το 1968 καταρτίστηκε κατάλογος όλων των πολιτικών κρατουμένων. Περιελάμβανε επίσης τα ονόματα των δύο θείων μου (slide 10).

Το καθεστώς δεν απέφυγε τις δολοφονίες, όπως δείχνει η βίαιη αντίδραση στις φοιτητικές διαμαρτυρίες στο Πολυτεχνείο τον Νοέμβριο του 1973 (slide 11).

Εκατοντάδες φοιτητές είχαν οχυρωθεί στο χώρο του Πολυτεχνείου και είχαν στήσει εκεί ραδιοφωνικό σταθμό. Τα μηνύματά τους μεταδόθηκαν από την «Deutsche Welle» και δημοσιοποιήθηκαν διεθνώς. Οι φοιτητές διαμαρτυρήθηκαν ανοιχτά κατά του καθεστώτος της χούντας με πανό και συνθήματα.

Αναγνωρίσιμα στη φωτογραφία: «Επανάσταση, λαέ, θάνατος στο φασισμό» [μερικά σύμβολα ειρήνης], «Εξω οι Αμερικανοί!», «Δημοκρατία!»

Το καθεστώς αντέδρασε με τη μεγαλύτερη δυνατή αυστηρότητα: τη νύχτα της 17ης Νοεμβρίου, τανκς εισήλθαν στον χώρο του Πολυτεχνείου και τερμάτισαν βίαια την κατάληψη. Τουλάχιστον 43 άνθρωποι σκοτώθηκαν εκείνες τις ώρες, ένας ακόμη μεγαλύτερος αριθμός φοιτητών τραυματίστηκε και περίπου 2.500 συνελήφθησαν.

1973 in 20 20:28

auswertiges amt

aus: athen
nr 135 vom 20.3.1973, 1300 oz
an: bomm aa
c i t o

fern schreiben (verschlüsselt) am 203
AZ: 203-50000

21. MRZ. 1973

betr.: verweigerung der einreise nach griechenland
- hier:-- frau irine k a n k e l e i t - f i l i a
bezug: bericht vom 20.8.1970 nr 282 rom2 170 roms4 4 -82
(roms4 5 -80)

1. hiesige presse meldet heute , dass frau kankelait-filias (ehfrau des professors a, darmstadt und schwester der politischem haeflinge professor wassilis und diplomingenieur thanos filias) am 17.3.1973 auf dem flughafen athen-hellenikon die einreise nach griechenland verweigert wurde, da sie in griechenland " unerwünscht " sei. laut deutscher welle" soll professor kankelait angedeutet haben, er werde wegen der " ungewoehnlichen behandlung seiner ehfrau schritte einleiten.

nach der heutigen athen news (die allerdings dafuer bekannt ist, dass sie haeufig unzutreffende meldungen bringt) soll frau kankelait geschlagen worden sein.

2. der botschaft sind keine einzelheiten ueber den geschilderten vorfall bekannt, insbesondere nicht
- ob frau kankelait-filias (neben ihrer deutschen) auch die griechische staatsangehoerigkeit besitzt

13

- ob ihr seit ihrem aufenthalt in athen im august 1970 angedeutet worden war, dass die bei weiteren einreiseversuchen mit schwierigkeiten rechnen muesse,
- ob sie vor der beabsichtigten reise von deutschland oder vom flugplatz aus versucht hat, mit der botschaft kontakt aufzunehmen.

3. waehrend in der regel bei flughafenpolizei in jedem fall die botschaft verstaendigt, wenn sie einen deutschen staatsbuerger die einreise verweigern will, ist auch dieses im vorliegenden fall nicht geschehen.

4. der botschaft ist in den letzten 3 jahren kein einziger fall bekannt geworden, dass ein deutscher staatsbuerger in nicht korrekter form an der grenze abgewiesen worden waere, sie koennte ferner in mehreren faellen nach anfaenglicher einreiseverweigerung durch sofortige direkte intervention dennoch eine einreise ermoeglichen.
in vertretung schubert

Vermerke der Registratur

Wieder Vorlage

Archiviert

von bis Band
von bis Band
von bis Band

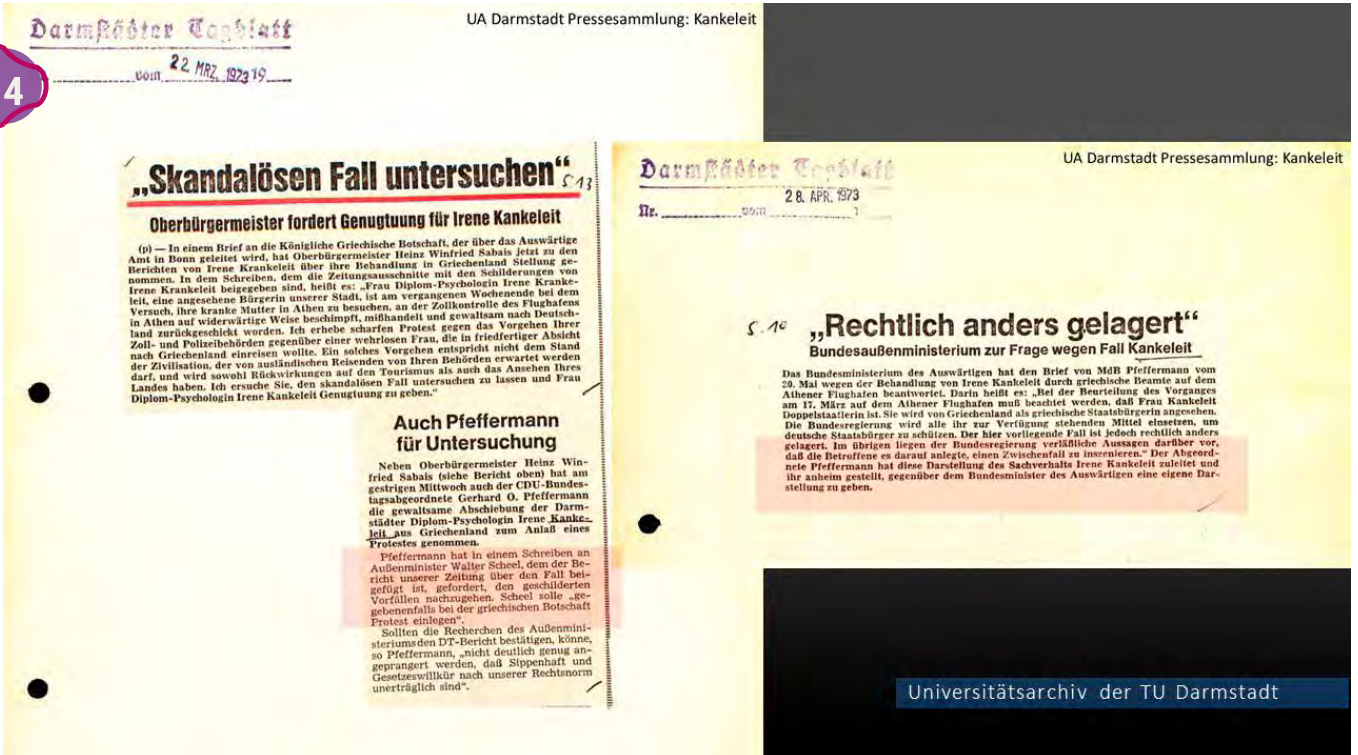
Betreff: 211. B. Handlung
Dixons Kankelait

Journal-Nummer 1773

201
500
00
981

PA AA B26 ZA/101429

Kont. 454

Interessant ist in diesem Zusammenhang die Stellungnahme des deutschen Botschafters in Athen, Dirk Oncken, der die Studenten als „Radikale“ und „Aufständische“ bezeichnet und am 19.11.1973 an seine Dienststelle in Bonn schreibt:

Die jüngsten griechischen Vorgänge haben in der westlichen Welt teilweise eine Kommentierung erfahren, die der Komplexität hiesiger Entwicklung nicht immer gerecht wird. [...]

Vorgänge sind nur bei Berücksichtigung der Tatsache zu begreifen, daß das griechische Volk ungewöhnlich schwer regierbar ist.

Auf einfache Formel gebracht ist neuere griechische Geschichte ständige Auseinandersetzung zwischen politischem Libertinage und Ansätzen zu politischer Tyrannis. Oft werden beide gleichzeitig wirksam. Dies ist gegenwärtig der Fall.

Aus anderen Quellen, auf die in der Literatur bereits ausführlich eingegangen worden ist, geht hervor, dass es Kräfte im Auswärtigen Amt und in der deutschen Politik gab (vor allem im Umfeld der CDU, CSU und der FDP), die der Junta nicht gerade ablehnend gegenüberstanden.

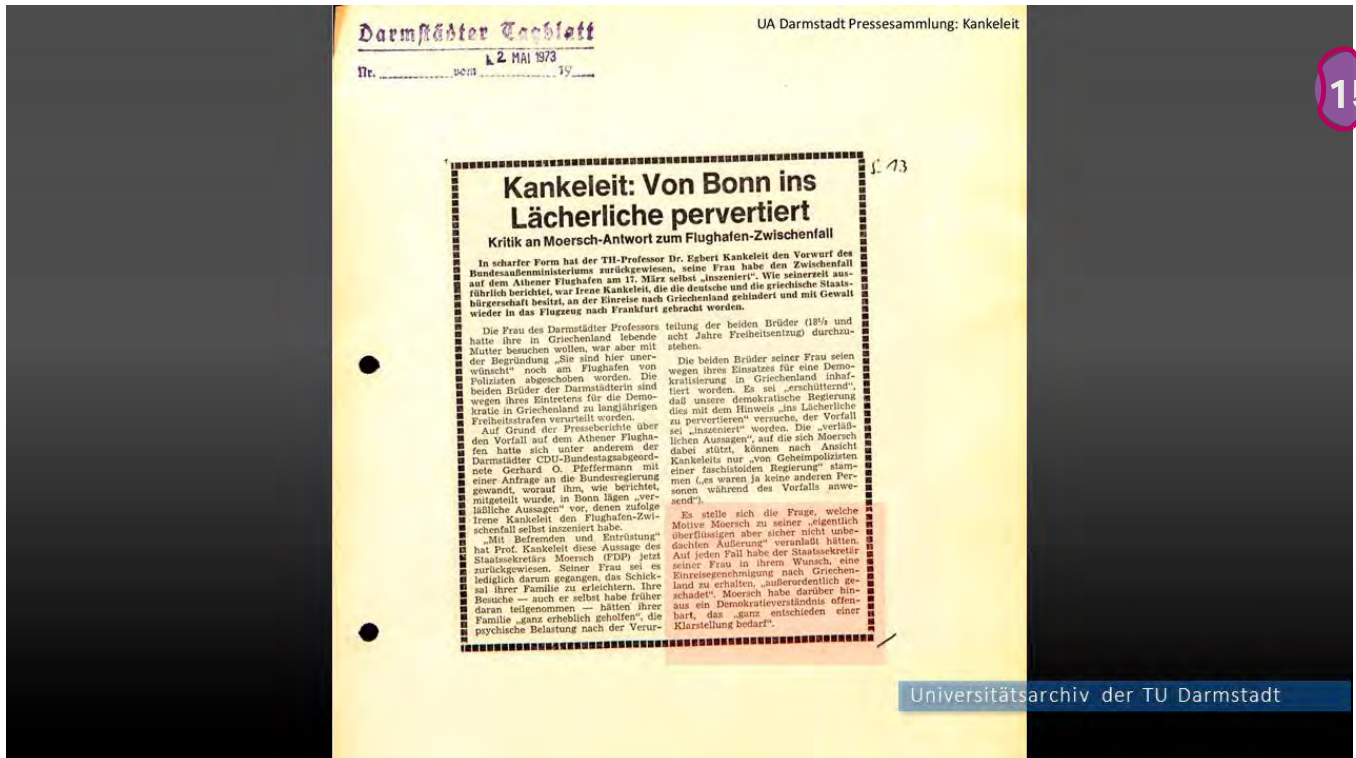
Ενδιαφέρον παρουσιάζει σε αυτό το πλαίσιο η δήλωση του Γερμανού πρέσβη στην Αθήνα, Dirk Oncken, ο οποίος περιγράφει τους φοιτητές με την αρνητική έννοια ως «ριζοσπάστες» [Radikale] και «εξεγερμένους» [Aufständische] και γράφει στο Υπουργείο Εξωτερικών στη Βόννη στις 19 Νοεμβρίου 1973:

Τα πρόσφατα γεγονότα στην Ελλάδα έχουν σχολιαστεί στον δυτικό κόσμο με τρόπο που δεν αντικατοπτρίζει πάντα την πολυπλοκότητα των εξελίξεων εκεί. [...]

Τα γεγονότα αυτά μπορούν να γίνουν κατανοητά μόνο αν λάβει κανείς υπόψη του το γεγονός ότι ο ελληνικός λαός είναι ασυνήθιστα δύσκολο να κυβερνηθεί.

Με απλά λόγια, η πρόσφατη ελληνική ιστορία είναι μια συνεχής σύγκρουση μεταξύ της πολιτικής ελευθεριότητας και των απαρχών της πολιτικής τυραννίας. Συχνά και τα δύο ασκούνται ταυτόχρονα. Αυτό συμβαίνει και σήμερα.

Άλλες πηγές, οι οποίες έχουν ήδη συζητηθεί λεπτομερώς στη βιβλιογραφία, δείχνουν ότι υπήρχαν δυνάμεις στο Υπουργείο Εξωτερικών και στη γερμανική πολιτική (ιδίως στους κύκλους των χριστιανοδημοκρατών CDU και στο Ελεύθερο Δημοκρατικό Κόμμα FDP) που δεν ήταν ακριβώς εναντίον της χούντας. Έκαναν ό,τι περνούσε από το χέρι τους για να αποτρέψουν οποιαδήποτε κριτική που θα μπορούσε να οδηγήσει σε εντάσεις ή ακόμη

Mit allen Mitteln versuchten diese jegliche Kritik, die zu einer möglichen Spannung oder sogar Konfrontation mit dem Regime hätte führen können, zu unterbinden. Militärische Zusammenarbeit und gute Wirtschaftsbeziehungen standen für sie im Vordergrund, weshalb das Verhältnis zu den Machthabern in keiner Weise getrübt werden sollte.

In diesem Kontext sind die Unterlagen aus dem Darmstädter Universitätsarchiv und aus dem Auswärtigen Amt zu betrachten. Sie verdeutlichen, dass der Kampf gegen die griechische Militärdiktatur auch von Deutschland aus nicht immer ganz klar und einfach war.

Eklat am Athener Flughafen im Frühjahr 1973

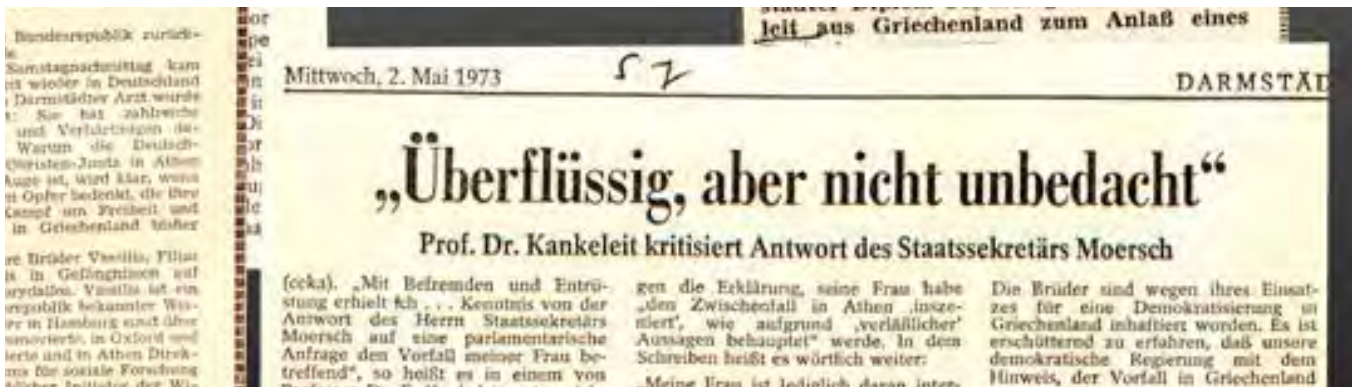
An das im Universitätsarchiv dokumentierte Ereignis kann ich mich noch gut erinnern: Im Frühjahr 1973 war meine Mutter nach Athen geflogen, um dort ihre Mutter zu treffen und die beiden Brüder im Gefängnis zu besuchen. Dies machte sie während der Junta-Zeit relativ häufig, mindestens einmal im Jahr, jedoch meistens in Begleitung meines Vaters und uns Kindern. In diesem Fall war sie allein geflogen und wurde bei der Grenzkontrolle auf brutale Weise zurückgedrängt und des Landes verwiesen. Unmittelbar nach ihrer Ankunft in Athen musste sie wieder zurück nach Frankfurt fliegen (Folien 12, 14, 15).

και σε αντιπαραθέσεις με το καθεστώς. Με αυτόν τον τρόπο, ήθελαν να προστατεύσουν τη στρατιωτική συνεργασία και τις καλές οικονομικές σχέσεις με την Ελλάδα. Η σχέση με τους ηγεμόνες δεν έπρεπε να επιβαρυνθεί με κανέναν τρόπο.

Τα έγγραφα από το Αρχείο του Πανεπιστημίου του Ντόρμστατ και το Υπουργείο Εξωτερικών θα πρέπει να ξεταστούν σε αυτό το πλαίσιο. Κάνουν σαφές ότι ο αγώνας κατά της ελληνικής στρατιωτικής δικτατορίας δεν ήταν πάντα ξεκάθαρος και απλός, ακόμη και από τη Γερμανία.

Σκάνδαλο στο αεροδρόμιο της Αθήνας την άνοιξη του 1973

Θυμάμαι ακόμη το γεγονός που καταγράφηκε στα αρχεία του πανεπιστημίου: Την άνοιξη του 1973, η μητέρα μου πέταξε στην Αθήνα για να συναντήσει τη μητέρα της και να επισκεφθεί τα δύο αδέρφια της στη φυλακή. Αυτό το έκανε σχετικά συχνά κατά την περίοδο της χούντας, τουλάχιστον μία φορά το χρόνο, αλλά συνήθως συνοδευόταν από τον πατέρα μου και εμάς τα παιδιά. Σε αυτή την περίπτωση, είχε πετάξει μόνη της και απωθήθηκε βίαια στον συνοριακό έλεγχο και διώχθηκε από τη χώρα της. Αμέσως μετά την άφιξή της στην Αθήνα, υποχρεώθηκε να επιστρέψει αεροπορικώς στη Φρανκφούρτη (slides 12, 14, 15).

Dieser Eklat schlug hohe Wellen, wie die hier gezeigten Zeitungsausschnitte zeigen. Allein die Titel vermitteln einen Eindruck von der aufgeheizten Stimmung und der grundsätzlichen Ablehnung der griechischen Militärdiktatur in vielen seriösen deutschen Medien:

„Griechisch“ behandelt: Ministerantwort zum Fall Kankeleit;

Wie die Athener Obristen mit „Parasiten“ umgehen;

Beschimpft, geschlagen, abgeschoben: Deutschgriechin aus Darmstadt erhebt schwere Vorwürfe gegen Athener Polizei;

In Griechenland erlebt: Prügel, Haß und Sippenhaft. Darmstädter Professoren-Frau in Athen mißhandelt;

„Skandalösen Fall untersuchen“: Oberbürgermeister fordert Genugtuung für Irene Kankeleit.

Dass die deutsche Politik nicht immer auf der Seite der Junta-Gegner stand, zeigt insbesondere das letzte Beispiel hier unten rechts:

„Überflüssig, aber nicht unbedacht“. Prof. Dr. Kankeleit kritisiert Antwort des Staatssekretärs Moersch.

Die ambivalente Haltung deutscher Regierungsvertreter geht auch aus einigen Schreiben hervor, die im Politischen Archiv des Auswärtigen Amtes verwahrt werden.

In einem Brief, den der Gesandte Konrad von Schubert am 20.03.1973 an das Auswärtige Amt schickte, wird ausführlich auf den Vorfall am Athener Flughafen eingegangen (Folie 13):

Το σκάνδαλο αυτό προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση, όπως δείχνουν τα αποκόμματα εφημερίδων που παρουσιάζονται εδώ. Οι τίτλοι και μόνο δίνουν μια εικόνα της εκρηκτικής ατμόσφαιρας και την απόρριψη της ελληνικής στρατιωτικής δικτατορίας σε πολλά σοβαρά γερμανικά μέσα ενημέρωσης:

«Ελληνική» συμπεριφορά: Η αντίδραση του υπουργού στην υπόθεση Kankeleit,

Πώς οι συνταγματάρχες της Αθήνας αντιμετωπίζουν τα «παράσιτα»,

Προσβολές, ξυλοδαρμοί και απέλαση: Ελληνογερμανίδα από το Ντάρμστατ κάνει σοβαρές καταγγελίες κατά της αστυνομίας στην Αθήνα,

Εμπειρίες στην Ελλάδα: ξυλοδαρμοί, μίσος και συλλογική τιμωρία. Η σύζυγος του καθηγητή του Ντάρμστατ υπέστη κακομεταχείριση στην Αθήνα,

«Διερευνήστε τη σκανδαλώδη υπόθεση»: Ο δήμαρχος απαιτεί αποζημίωση για την Irene Kankeleit.

Το τελευταίο παράδειγμα κάτω δεξιά δείχνει ότι οι Γερμανοί πολιτικοί δεν ήταν πάντα στο πλευρό των αντιπάλων της χούντας:

«Περιττό, αλλά όχι απερίσκεπτο». Ο καθηγητής Dr. Kankeleit επικρίνει την απάντηση του υφυπουργού Moersch.

Η διφορούμενη στάση των εκπροσώπων της γερμανικής κυβέρνησης φαίνεται επίσης σε ορισμένες από τις επιστολές που φυλάσσονται στο Πολιτικό Αρχείο του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εξωτερικών.

Σε επιστολή του προς το Υπουργείο Εξωτερικών με ημερομηνία 20 Μαρτίου 1973, ο απεσταλμένος στην Αθήνα, ο Konrad von Schubert, περιγράφει λεπτομερώς το περιστατικό στο αεροδρόμιο της Αθήνας (slide 13):

1. *Hiesige presse meldet heute, dass frau kankleit-filia (ehfrau des professors aus darmstadt und schwester der politischen haeftlinge professor wassillis und diplomingenieur thanos filis [sic]) am 17.3.1973 auf dem flughafen athen-ellinikon die einreise nach griechenland verweigert wurde, da sie in griechenland „unerwuenscht“ sei. Laut deutscher welle“ soll professor kankleit angedeutet haben, er werde wegen der „ungebuehrlichen behandlung seiner ehfrau schritte einleiten.*

So weit, so gut: Diese Beschreibung entspricht dem Augenzeugenbericht meiner Mutter und der darauf fußenden Berichterstattung in zahlreichen deutschen Medien.

Unter Punkt 4 nimmt der Gesandte allerdings die Athener Polizei indirekt in Schutz und distanziert sich somit von der Aussage meiner Mutter:

4. *der botschaft ist in den letzten jahren kein einziger fall bekannt geworden, dass ein deutscher staatsbuerger in nicht korrekter form an der grenze abgewiesen worden waere, sie konnte ferner in mehreren faellen nach anfaenglicher einreiseverweigerung durch sofortige intervention dennoch eine einreise ermoeeglichen.*

Die überaus Junta-freundliche Haltung der deutschen Diplomaten sollte zu einem Konflikt führen, der seinen Wiederhall in den Darmstädter Medien fand.

Laut Darmstädter Tagblatt vom 22. März 1973 forderte der Oberbürgermeister von Darmstadt Winfried Sabais (SPD) „Genugtuung für Irene Kankleit“. Dem schloss sich der Bundestagsabgeordnete Gerhard O. Pfeffermann (CDU) an. Zusätzlich verlangte er von Außenminister Walter Scheel (FDP), dass der Fall restlos aufgeklärt und „gegebenenfalls bei der griechischen Botschaft“ [in Bonn] Protest eingelegt werden sollte.

Das Außenministerium leitete daraufhin die Anfrage von Pfeffermann direkt an die zuständigen Beamten auf dem Athener Flughafen weiter. Der Bock wurde somit zum Gärtner gemacht! Diese vermeintliche Prüfung des Vorfalles gipfelte darin, dass das Außenministerium die Aussagen der Handlanger des Militärregimes eins zu eins übernahm und ohne eigene Stellungnahme veröffentlichte:

1. Ο τοπικός τύπος αναφέρει σήμερα ότι στην κυρία Kankleit-Filia (σύζυγο του καθηγητή από το Darmstadt και αδελφή των πολιτικών κρατουμένων καθηγητή Βασίλη και του διπλωματούχου μηχανικού Θάνου Φίλη [sic]) δεν επιτράπη η είσοδος στην Ελλάδα στο αεροδρόμιο της Αθήνας Ελληνικό στις 17 Μαρτίου 1973, επειδή ήταν «ανεπιθύμητη» στην Ελλάδα. σύμφωνα με την «deutsche welle», ο καθηγητής Kankleit φέρεται να δήλωσε ότι θα υποβάλει καταγγελία λόγω της «ανάρμοστης μεταχείρισης της συζύγου του».

Μέχρι στιγμής, όλα καλά: η περιγραφή αυτή ανταποκρίνεται στη μαρτυρία της μητέρας μου και στις αναφορές που βασίζονται σε αυτήν σε πολλά γερμανικά μέσα ενημέρωσης.

Στο σημείο 4, ωστόσο, ο απεσταλμένος υπερασπίζεται έμμεσα την αστυνομία της Αθήνας και έτσι παίρνει αποστάσεις από τη δήλωση της μητέρας μου:

4. σε γνώση της Πρεσβείας δεν έχει περιέλθει τα τελευταία χρόνια ούτε μία περίπτωση κατά την οποία η είσοδος ενός Γερμανού πολίτη απορρίφθηκε λανθασμένα στα σύνορα – αντίθετα, έχει επιτύχει σε αρκετές περιπτώσεις να επιτραπεί η είσοδος μετά από αρχική άρνηση εισόδου με άμεση παρέμβαση.

Η εξαιρετικά φιλοχουντική στάση των Γερμανών διπλωματών έμελλε να οδηγήσει σε μια σύγκρουση που βρήκε ανταπόκριση στα μέσα ενημέρωσης του Ντάρμστατ.

Σύμφωνα με την εφημερίδα «Darmstädter Tagblatt» με ημερομηνία 22 Μαρτίου 1973, ο δήμαρχος του Ντάρμστατ Winfried Sabais (SPD) ζήτησε «αποζημίωση [Genugtuung] για την Irene Kankleit». Αυτό επαναλήφθηκε από τον Gerhard O. Pfeffermann, μέλος της Bundestag [Ομοσπονδιακό Κοινοβούλιο] (CDU). Απαίτησε επίσης από τον υπουργό Εξωτερικών Βάλτερ Σέελ (FDP) να διερευνηθεί πλήρως η υπόθεση και «αν χρειαστεί, να κατατεθεί διαμαρτυρία στην ελληνική πρεσβεία» [στη Βόννη].

Στη συνέχεια, το Υπουργείο Εξωτερικών διαβίβασε το ερώτημα του Pfeffermann απευθείας στους αρμόδιους υπαλλήλους του αεροδρομίου της Αθήνας. Είναι σαν να βάζει κανείς τον λύκο να φυλάει τα πρόβατα! Αυτή η υποτιθέμενη διερεύνηση του περιστατικού κατέληξε στο ότι το Υπουργείο Εξωτερικών υιοθέτησε μία προς μία τις δηλώσεις των μπράβων του στρατιωτικού καθεστώτος και τις δημοσίευσε χωρίς καμία δική του δήλωση:

„Im übrigen liegen der Bundesregierung verlässliche Aussagen darüber vor, daß die Betroffene [also Irene Kankeleit] es darauf anlegte, einen Zwischenfalls zu inszenieren.“ Der Abgeordnete Pfeffermann hat diese Darstellung des Sachverhalts Irene Kankeleit zugeleitet und ihr anheim gestellt, gegenüber dem Bundesminister des Auswärtigen eine eigene Darstellung zu geben.

In dieser Darstellung des Außenministeriums wurde folglich der Spieß umgedreht und meine Mutter als Provokateurin, Simulantin und somit auch als Lügnerin abgestempelt.

Reaktion von Egbert Kankeleit

Die Verantwortlichen im Außenministerium hatten wohl nicht mit der scharfen Reaktion meines Vaters gerechnet (Folie 15).

In einem Brief, der in Auszügen am 2. Mai 1973 im Darmstädter Tagblatt veröffentlicht wurde, spricht er den Parlamentarischen Staatssekretär Karl Moersch (FDP) direkt an und fragt ihn nach den Hintergründen und der Motivation für seine angebliche Untersuchung.

Die „verlässlichen Aussagen“, auf die sich Moersch stütze, könnten doch nur „von Geheimpolizisten einer faschistoiden Regierung“ stammen. Es stelle sich die Frage, welche Motive Moersch zu seiner „eigentlich überflüssigen aber sicher nicht unbedachten Äußerung“ veranlasst hätten. Auf jeden Fall habe der Staatssekretär seiner Frau in ihrem Wunsch, eine Einreisegenehmigung nach Griechenland zu erhalten, „außerordentlich geschadet“. Moersch habe darüber hinaus ein Demokratieverständnis offenbart, das „ganz entschieden einer Klarstellung bedarf“.

Bis zum Ende der Militärdiktatur sollte sich an der Haltung des Außenministeriums nichts grundsätzlich ändern...

«Παρεμπιπτόντως, η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση έχει αξιόπιστες δηλώσεις ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο [δηλαδή η Irene Kankeleit] είχε πρόθεση να σκηνοθετήσει ένα περιστατικό». Ο κ. Pfeffermann διαβίβασε αυτή την έκθεση των γεγονότων στην Irene Kankeleit και της ζήτησε να δώσει τη δική της έκθεση στον ομοσπονδιακό υπουργό Εξωτερικών.

Σε αυτόν τον απολογισμό του Υπουργείου Εξωτερικών, οι συσχετισμοί αντιστράφηκαν και η μητέρα μου χαρακτηρίστηκε προβοκάτορας, υποκρίτρια [Simulantin] και ως εκ τούτου ψεύτρα.

Αντίδραση του Egbert Kankeleit

Οι υπεύθυνοι του Υπουργείου Εξωτερικών μάλλον δεν είχαν υπολογίσει τη σκληρή αντίδραση του πατέρα μου.

Σε επιστολή του, αποσπάσματα της οποίας δημοσιεύτηκαν στην εφημερίδα «Darmstädter Tagblatt» στις 2 Μαΐου 1973, απευθύνθηκε απευθείας στον αρμόδιο κοινοβουλευτικό υφυπουργό Karl Moersch (FDP) και τον ρώτησε για το ιστορικό και τα κίνητρα της υποτιθέμενης έρευνάς του.

Οι «αξιόπιστες δηλώσεις» στις οποίες στηρίχθηκε ο Moersch μπορούσαν να προέρχονται μόνο από «μυστικούς αστυνομικούς μιας φασιστικής κυβέρνησης». Τίθεται το ερώτημα ποια κίνητρα ώθησαν τον Moersch να προβεί στην «πραγματικά περιιτή, αλλά σίγουρα όχι απερίσκεπτη δήλωση» του. Σε κάθε περίπτωση, ο αναπληρωτής υπουργός είχε «εξαιρετικά βλάβει» τη σύζυγό του στην επιθυμία της να αποκτήσει άδεια εισόδου στην Ελλάδα. Επιπλέον, ο Moersch είχε αποκαλύψει μια αντίληψη για τη δημοκρατία που «πρέπει οπωσδήποτε να αποσαφηνιστεί».

Μέχρι το τέλος της στρατιωτικής δικτατορίας, η στάση του γερμανικού Υπουργείου Εξωτερικών δεν επρόκειτο να αλλάξει ριζικά...

Kankeleit: Von Bonn ins Lächerliche pervertiert

Kritik an Moersch-Antwort zum Flughafen-Zwischenfall

In scharfer Form hat der TH-Professor Dr. Egbert Kankeleit den Vorwurf des Bundesaußenministeriums zurückgewiesen, seine Frau habe den Zwischenfall auf dem Athener Flughafen am 17. März selbst „inszeniert“. Wie seinerzeit aus-

24.07.1974: Das Ende der Militärdiktatur in Griechenland

Sturz des Regimes und Übergang zur Demokratie

Im Juli 1974 kam es zum Sturz der Junta, nicht aufgrund ausländischer Interventionen, sondern durch die eigene Dummheit und Unfähigkeit der Junta-Anführer, Missmanagement und Fehleinschätzungen insbesondere in Bezug auf den Zypern-Konflikt.

Das linke Foto zeigt die jubelnden Menschenmassen, die nach dem Fall der Militärdiktatur durch die Straßen von Athen und Thessaloniki ziehen (Folie 16).

Rechts sehen wir Konstantinos Karamanlis, der am 26. Juli als der neue (alte) Premierminister von Griechenland vereidigt wird.

Der Fall der Junta führte auch bei meinen Onkeln zu einem Umschwung, die nach vielen Jahren der Freiheitsberaubung und der allgemeinen Ungewissheit zu ihren Familien zurückkehren und ihr ursprüngliches Leben wieder fortsetzen konnten.

Ανατροπή του καθεστώτος και μετάβαση στη δημοκρατία

Τον Ιούλιο του 1974, η χούντα έπεσε, όχι λόγω ξένης επέμβασης, αλλά λόγω της βλακείας και της ανικανότητας των ίδιων των ηγετών του καθεστώτος, της κακοδιαχείρισης και των λανθασμένων υπολογισμών, ιδίως όσον αφορά το Κυπριακό.

Η φωτογραφία στα αριστερά δείχνει τα πανηγυρίζοντα πλήθη να διαδηλώνουν στους δρόμους της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης μετά την πτώση της χούντας.

Δεξιά βλέπουμε τον Κωνσταντίνο Καραμανλή, ο οποίος ορκίζεται νέος (παλιός) πρωθυπουργός της Ελλάδας στις 26 Ιουλίου.

Η πτώση της χούντας ήταν επίσης ένα σημείο καμπής για τους θείους μου, οι οποίοι μπόρεσαν να επιστρέψουν στις οικογένειές τους και να συνεχίσουν την αρχική τους ζωή μετά από πολλά χρόνια φυλάκισης και γενικής ανασφάλειας.

17

Hortensia Bussi («La Tencha»), 1914 – 2009

Melina Mercouri, 1920 – 1994

Leben in Freiheit

Mein ältester Onkel Vassilis war in den Folgejahren als Wissenschaftler und Universitätslehrer sehr erfolgreich. Politisch mischte er sich weiterhin ein, war aber in keiner der größeren Parteien organisiert (Folie 17).

Hier sehen wir zwei Aufnahmen aus den Jahren nach der Junta.

Links: Vassilis Filias mit Hortensia Bussi, der Witwe von Salvador Allende (1908-1973), rechts: mit Melina Mercouri, Schauspielerin, Sängerin und Politikerin.

Ζώντας σε ελευθερία

Στα χρόνια που ακολούθησαν, ο μεγαλύτερος θείος μου Βασίλης ήταν πολύ επιτυχημένος ως επιστήμονας και καθηγητής πανεπιστημίου. Συνέχισε να ασχολείται με την πολιτική, αλλά δεν ήταν οργανωμένος σε κανένα από τα μεγάλα κόμματα.

Βλέπουμε εδώ δύο φωτογραφίες από τα χρόνια μετά τη χούντα.

Αριστερά: ο Βασίλης Φίλιας με την Hortensia Bussi, τη χήρα του Salvador Allende (1908-1973), δεξιά: με τη Μελίνα Μερκούρη, ηθοποιό, τραγουδίστρια και πολιτικό.

Fast 20 Jahre später ist diese Aufnahme entstanden, die meine Mutter mit ihren vier Brüdern zeigt (Folie 18). Meine Mutter war die letzte noch Lebende der Filias-Geschwister und als dann auch mein Vater starb, folgte sie ihm nur drei Monate später.

Αυτή η φωτογραφία της μητέρας μου με τα τέσσερα αδέρφια της τραβήχτηκε σχεδόν 20 χρόνια αργότερα. Η μητέρα μου ήταν η τελευταία από τα πέντε αδέρφια των Φιλαίων που ζούσε ακόμα. Όταν πέθανε και ο πατέρας μου, τον ακολούθησε μόλις τρεις μήνες αργότερα.

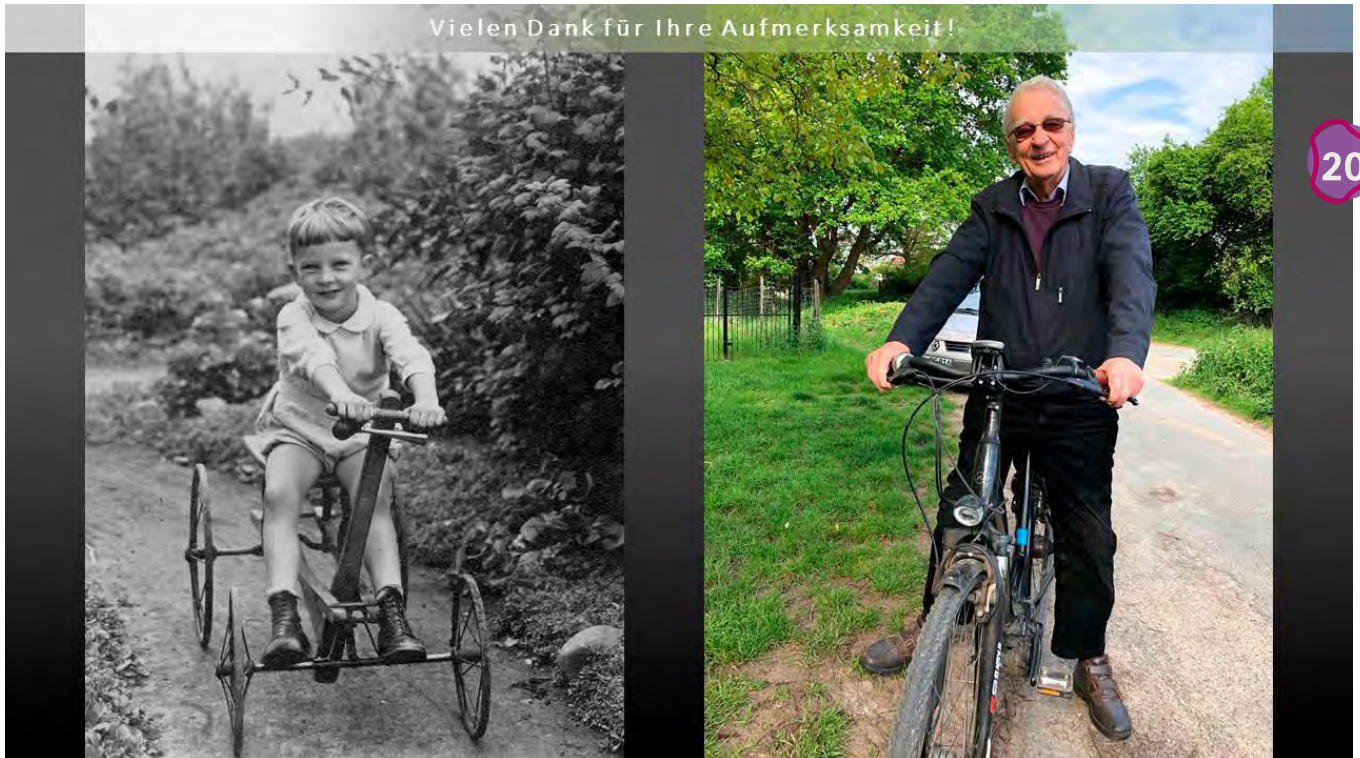
Egbert Kankeleit und Nikos Filias

19

Dieses Foto zeigt meinen Vater mit dem jüngsten Bruder meiner Mutter, dem Arzt Nikos Filias (Folie 19).

Εδώ βλέπουμε τον πατέρα μου με τον μικρότερο αδελφό της μητέρας μου, τον γιατρό Νίκο Φίλια (slide 19).

Abschließen möchte ich meinen Vortrag mit zwei Bildern meines Vaters (Folie 20).

Wir sehen hier Egbert Kankleit als kleinen Jungen und als 90-jährigen Großvater – gemäß seinem Motto: „immer in Bewegung bleiben, nicht nur körperlich, sondern auch geistig!“

Θα ήθελα να ολοκληρώσω την παρουσίασή μου με δύο φωτογραφίες του πατέρα μου (slide 20).

Αριστερά βλέπουμε τον Egbert Kankleit ως μικρό αγοράκι και δεξιά ως 90χρονο παππού – σύμφωνα με το προσωπικό του ρητό: «Να κινείσαι πάντα, όχι μόνο σωματικά αλλά και πνευματικά!»

Bildnachweis

- ▶ Privatbesitz: 1, 2, 3, 5, 7, 17, 18, 19, 20.
- ▶ Ausschnitte aus den griechischen Zeitungen „ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ“ vom 22.08.1973 und „ΤΟ ΒΗΜΑ“ vom 23.08.1973: 3.
- ▶ Archiv der TU Darmstadt: 6, 12, 14, 15.
- ▶ Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes: 8, 9, 10 (Liste der IG Metall), 13.
- ▶ Archiv ERT, Ar. Sarrikostas Sammlung [Αρχείο Ε.Ρ.Τ. Α.Ε., Συλλογή Αρ. Σαρρηκώστα], öffentlich-rechtliche Rundfunkanstalt Griechenlands [Ελληνική Ραδιοφωνία Τηλεόραση]: 10 (oben links), 11 und 16.
- ▶ Griechisches Archiv für Literatur und Geschichte, ELIA [Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, ΕΛΙΑ]: 10 (oben rechts).
- ▶ Diverse Quellen im Internet (z.B. https://en.wikipedia.org/wiki/Greek_junta): 10 (unten Mitte: Emblem der Junta).

Für Hinweise auf Bilder und Zeitungsartikel sowie für die Erteilung von Publikationsgenehmigungen danke ich folgenden Personen und Institutionen: Stephan Braun (ddp media GmbH), Maria Dimitriadou (Museum Benaki), Vivi Hatzigeorgiou (Griechisches Archiv für Literatur und Geschichte, ELIA), Annegret Holtmann-Mares (Universitätsarchiv TU Darmstadt), Alexandra Filia Kelly, George Filias, Jannis Filias, John Filias, Froben Homburger (dpa Deutsche Presse-Agentur GmbH), Isabella Kankleit, Lucia van der Linde (Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes), Jörg Niemann (Mediengruppe Frankfurt), Anette Riehl (Echo Zeitungen GmbH) und Aggeliki Saplaoura (Archiv ERT).

Πρόλευση των φωτογραφιών

- ▶ Ιδιωτική ιδιοκτησία: 1, 2, 3, 5, 7, 17, 18, 19, 20.
- ▶ Αποσπάσματα από τις ελληνικές εφημερίδες «ΑΠΟΓΕΥΜΑΤΙΝΗ» της 22/08/1973 και «ΤΟ ΒΗΜΑ» της 23/08/1973: 3.
- ▶ Αρχείο του Τεχνικού Πανεπιστημίου (Πολυτεχνείου) του Darmstadt [Archiv der TU Darmstadt]: 6, 12, 14, 15.
- ▶ Πολιτικό Αρχείο του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εξωτερικών [Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes, PA AA]: 8, 9, 10 (Κατάλογος της Βιομηχανικής Ένωσης Μεταλλουργών, IG Metall), 13.
- ▶ Αρχείο Ε.Ρ.Τ. Α.Ε., Συλλογή Αρ. Σαρρηκώστα: 10 (πάνω αριστερά), 11 και 16.
- ▶ Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, ΕΛΙΑ: 10 (πάνω δεξιά).
- ▶ Διάφορες πηγές στο διαδίκτυο (βλ. παρακάτω): 10 (έμβλημα της χούντας, https://en.wikipedia.org/wiki/Greek_junta).

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τα ακόλουθα πρόσωπα και ιδρύματα για την παροχή πληροφοριών σχετικά με φωτογραφίες και άρθρα εφημερίδων και για τη χορήγηση άδειας δημοσίευσης: Stephan Braun (ddp media GmbH), Μαρία Δημητριάδου (Μουσείο Μπενάκη), Βασιλική Χατζηγεωργίου (Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, ΕΛΙΑ), Annegret Holtmann-Mares (Πανεπιστημιακό Αρχείο TU Darmstadt), Alexandra Filia Kelly, Γιώργος Φίλιας, Γιάννης Φίλιας, John Filias, Froben Homburger (dpa Deutsche Presse-Agentur GmbH), Isabella Kankleit, Lucia van der Linde (Πολιτικό Αρχείο του Ομοσπονδιακού Υπουργείου Εξωτερικών), Jörg Niemann (Mediengruppe Frankfurt), Anette Riehl (Echo Zeitungen GmbH) και Αγγελική Σαπλαούρα (Αρχείο Ε.Ρ.Τ. Α.Ε.).

Archive / Αρχεία

- [Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes](#): PA AA B26/433; PA AA B26 ZA/101429.
- [Archiv der Technischen Universität Darmstadt](#): UA Darmstadt Pressesammlung: Kankeleit.

Literatur / Βιβλιογραφία

Gustav Auernheimer, Die Militärdiktatur in Griechenland 1967 bis 1974 und ihre Vorgeschichte, [Südost-Forschungen 76](#), 2017, 128-161; Digitalisat: https://www.academia.edu/39878658/Militärdiktatur_Griechenland (Stand: Januar 2024).

Danae Coulmas, Die Exekution des Mythos fand am frühen Morgen statt : neue Texte aus Griechenland (Frankfurt am Main 1973).

Hagen Fleischer: Krieg und Nachkrieg. Das schwierige deutsch-griechische Jahrhundert. Herausgegeben von Chryssoula Kambas. Übersetzung aus dem Griechischen von Andrea Schellinger (Wien, Köln und Weimar 2020) 255-272.

Nikos Katsafados [Νίκος Κατσαφάδος], Δημοκρατική Άμυνα: Η πορεία μιας οργάνωσης 1967-1970. Μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία (Athen 2019); Digitalisat: <https://pergamon.lib.uoa.gr/uoal/uoal-frontend/el/browse/2876013> (Stand: Januar 2024).

Heinz A. Richter, Griechenland 1950-1974: Zwischen Demokratie und Diktatur (Mainz und Ruhpolding 2013).

Eberhard Rondholz, Deutsche Botschaft gegen Deutsche Welle...: Ein fast vergessenes Kapitel deutsch-griechischer Mediengeschichte, *Exantas* 5, 2007, 40-44; Digitalisat: <http://eberhard-rondholz.de/wp-er/wp-content/uploads/2015/11/Deutsche-Botschaft.pdf>.

Ilse Dorothee Pautsch (Wissenschaftliche Leiterin), Akten zur Auswärtigen Politik der Bundesrepublik Deutschland. Herausgegeben von: Institut für Zeitgeschichte, Andreas Wirsching, Stefan Creuzberger und Hélène Miard-Delacroix (Oldenburg 1993-2023); Digitalisat: <https://www.degruyter.com/serial/aapd-b/html?lang=de#volumes> (Stand: Januar 2024).

Tassos Sakellaropoulos [Τάσος Σακελλαρόπουλος], Η αξία του Πολυτεχνείου και της γενιάς του: Πενήντα χρόνια από τη 17η Νοεμβρίου, ημέρα κορύφωσης του αντιδικτατορικού αγώνα από το φοιτητικό κίνημα, *Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ*, 17.11.2023, 7.

Günter Wallraff und Eckart Spoo, Unser Faschismus nebenan. Griechenland gestern – ein Lehrstück für morgen (Köln 1975).

Weblinks / Διαδικτυακοί σύνδεσμοι

Der Widerstand gegen die Diktatur der Obristen (1967–1974) in Deutschland (18.-19. November 2016), Symposium der Vereinigung der deutsch-griechischen Gesellschaften (VDGG) zum Thema: „Der Widerstand gegen die Diktatur der Obristen (1967–1974) in Deutschland. Beispiel für einen solidarischen Kampf der griechischen und deutschen Demokraten“ (Hannover, 18.–19. November 2016): <https://www.cemog.fu-berlin.de/aktivaeten/mediathek/widerstand-obristen-diktatur/> (Stand: Januar 2024).

Grußwort des Generalkonsuls Walter Stechel anlässlich der Eröffnung der Ausstellung „Solidarität und Widerstand – Die Unterstützung des griechischen Widerstands gegen die Militärjunta durch deutsche Parteien, Gewerkschaften und politische Stiftungen (1967-1974)“ im Goethe-Institut Thessaloniki, 24.09.2018: <https://griechenland.diplo.de/gr-de/aktuelles/-/2149100> (Stand: Januar 2024).

Ein Interview mit Danae Coulmas über die deutsch-griechischen Beziehungen durch die Zeiten, 08.03.2019: <https://www.graktuell.gr/ein-interview-mit-danae-coulmas-ueber-die-deutsch-griechischen-beziehungen-durch-die-zeiten/> (Stand: Januar 2024).

Polytechnic uprising 17 November 1973: <https://www.greeceindex.com/history/polytechnic-17-november-1973/> (Stand: Januar 2024).

Η Δίκη των Πρωταιτών του Πραξικοπήματος της 21ης Απριλίου 1967 (28/07/1975-23/08/1975): <https://archive.ert.gr/48228/> (Stand: Januar 2024).

Andreas Austilat, 1967: Erinnerungen an den Militärputsch in Griechenland. Vor einem halben Jahrhundert putscht sich in Athen das Militär an die Macht – aus dem Ausland kommt eine Welle der Solidarität. Auch aus Deutschland, 01.05.2019: <https://www.tagesspiegel.de/gesellschaft/erinnerungen-an-den-militarputsch-in-griechenland-4058491.html> (Stand: Januar 2024).

Christos Christidis [Χρήστος Χρησιδης], Η δίκη της Δημοκρατικής Αμυνας, 27.03.1970: <https://www.kathimerini.gr/society/986202/i-diki-tis-dimokratikis-amynas/> (Stand: Januar 2024).

Giorgios Christides, Militärputsch in Griechenland 1967: Als die Demokratie an ihrem Geburtsort starb, 20.04.2017: <https://www.spiegel.de/geschichte/militaerputsch-in-griechenland-1967-als-die-junta-die-demokratie-toetete-a-1143692.html> (Stand: Januar 2024).

Timon Coulmas, Widerstand in der griechischen Diktatur | DW Deutsch [Dokumentarfilm]: <https://www.youtube.com/watch?v=qCTnWbfsul> (Stand: Januar 2024).

Nikoletta Dimitrouka [Νικολέττα Δημητρούκα], Griechisch-deutsche Kulturbeziehungen zur Zeit der Obristendiktatur (1967–1974) – Ελληνογερμανικές πολιτιστικές σχέσεις στη διάρκεια της δικτατορίας των συνταγματάρχων (1967–1974): <https://comdeg.eu/compendium/essay/109478/> und <https://comdeg.eu/el/compendium/essay/109478/> (Stand: Januar 2024).

Vassilis Filias [Βασίλης Φιλίας], Politische Aktivitäten – Πολιτική Δραστηριότητα: <https://vfilias.info/de/politische-aktivaeten/#kampf-gegen-junta> und <https://vfilias.info/politiki-drastiriotita/#antidiktatoriki-drasj> (Stand: Januar 2024).

Dimitris Gionis [Δημήτρης Γκιώνης], Όταν η χούντα καταδικάζει, 25.02.2018: https://www.efsyn.gr/themata/peridiabainontas/141400_otan-i-hoynta-katadikaze (Stand: Januar 2024)

Manuel Gogos, „Solidarität ist die Zärtlichkeit der Völker“: Der demokratische Kampf gegen die griechische Obristendiktatur (1967-1974): <https://www.bpb.de/themen/europaeische-geschichte/griechenland/177898/solidaritaet-ist-die-zaertlichkeit-der-voelker/> (Stand: Januar 2024).

Boris Halva, Wallraff 1975 – In Folterhaft in Griechenland, 05.09.2020: <https://www.fr.de/zukunft/storys/75-lectionen-mut/das-unerwuenschte-tun-und-laestig-bleiben-90037291.html> (Stand: Januar 2024).

Egbert und Otto Kankeleit: <https://kankeleit.de/egbert.php> und <https://www.kankeleit.de/otto/> (Stand: Januar 2024).

Antonis Liakos [Αντώνης Λιάκος], Οι αφανείς πρωταγωνιστές της εξέγερσης του Νοέμβρη: Οι διαδηλώσεις έξω από το Πολυτεχνείο, 11.12.2023: <https://www.kathimerini.gr/culture/562774384/oi-afaneis-protagonistes-tis-exegesis-toy-noemvri/> (Stand: Januar 2024).

Spiros Moskovou, Friedliche Waffe der Demokratie, 21.04.2017: <https://www.dw.com/de/eine-friedliche-waffe-der-demokratie/a-38416306> (Stand: Januar 2024).

Pantelis Pantelouris, Unter dem Damoklesschwert der Zensur. Die Rolle der Medien für die Information der Menschen in Deutschland und in Griechenland: <https://www.cemog.fu-berlin.de/newsletter/newsletter-archiv/cemog-newsletter-08/lesenswert.html> (Stand: Januar 2024).

www.kankeleit.de

